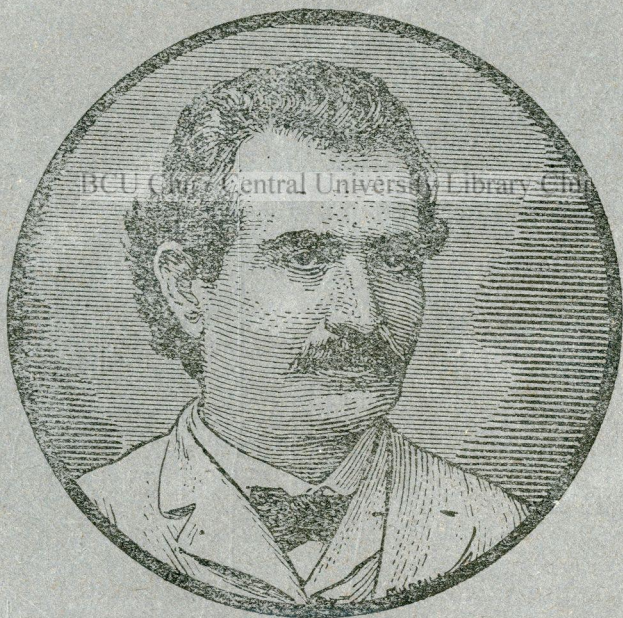

PAGINI LITERARE

Ingrijite de: **V. Beneș, M. Beniuc, Romulus Demetrescu,
Teodor Murășanu, Grigore Popa, Yvonne Rossignon**

VI — 3--5

YVONNE ROSSIGNON: Psalm pentru schimbarea la față	— 81
ION CODRIN: Mocniri	— — — — — 83
ION BĂLAN: Cântecul Morții	— — — — — 90
GEORGE FONEA: Album vechiu, Plângerea fagilor	— — 91
IL. HAIDUCU: Slăbiciuni	— — — — — 93
GÁRDONYI GÉZA: Vinul (trad. de Silviu Bardeș)	— — — 96
AUREL MARIN: Și tu, Morții trec fără grabă, Moartea ultimului prieten, Măine vom fi mai curând, Timpul cu se-ceta lui, Seara de azi, Cioarnă	— — — — — 101
EDMÉE TOMASIAN: Dragostea lui Flaubert pentru Louise Colet	104
TEODOR MURĂȘANU: Proba de sânge (Baladă de I. Arany)	109

CRONICA LITERARĂ

ROMULUS DEMETRESCU: Zaharia Bârsan: Domnul de Rouă; Aurel Marin: Poezii; George Todoran: Rod peste Măine; Ion Vlasiu: Am plecat din Sat; Corneliu Axente: Legea Munților; Mircea Alexiu: Invinșii; George A. Petre: Umbre și Lespezi	— — — — — 111
--	---------------

IDEI - OAMENI - FAPTE

BUCUR ȚINCU: Dezagregarea Europei	— — — — — 124
HYPERION: O clipă de meditație	— — — — — 126

INSEMNARI

ROMULUS DEMETRESCU: Fontenelle a scris <i>la Princesse de Clèves</i> ?	— — — — — 128
TEODOR MURĂȘANU: Poetul Tudor Arghezi despre „Poezie”. — Influența poeziei lui Lucian Blaga. — Rostul intelectualității. — M. Sadoveanu „Doctor Honoris Causa”. — Revistomanie. — Traduceri din românește în ungurește.	132

ABONAMENTUL:

În țară pentru particulari	Lei 240' — anual
„ „ „ școli și biblioteci „	400' — „
„ „ „ aut. și instituțiuni „	600' — „
„ străinătate	800' — „
Abonament de sprijin	1.000' — „

Plata abonamentului se poate face integral, sau în două rate egale semestriale, fie direct, fie prin cec sau mandat poștal.

Oricine primește un număr și-l reține, se consideră abonat.

Manuscrisele nu se înapoiază. Domnii autori și editori, cari doresc să le recenzeze volumele sunt rugați să le trimită Redacției.

REDACTIA ȘI ADMINISTRAȚIA: TURDA, STR. AXENTE SEVER, 15

PSALM PENTRU SCHIMBAREA LA FAȚĂ

Spune-mi, Doamne, mie, omul, ce mi-ai dat?
 Cu tine la chip m'ai asemănat
 Cu fiarele la sânge m'ai împerechiat
 Și din voia Ta am fost vinovat
 Spune-mi, Doamne, mie, omul, făptura
 Aceasta peste care-a suflat viață din vecii tăi gura
 Ta, și mâinile tale au potrivit-o să nu fie
 Ca nici o făptură; spune-mi, Doamne, mie ce bucurie
 Mi-ai dat? Ce bucurie din ale altora mi-ai lăsat?
 Umerii mei sunt goi și ploile i-au săpat
 Și soarele i-a spuzit cu bube, și i-a bătut
 Cu bice de fulger furtuna, și 'n lut
 Genunchii mei au mers pe urme proaspete de jivine,
 Pe toate culmile către tine.
 Să-ți cer, Doamne, alt chip și o blană pe trup
 Ca a fratelui tigru, ca a fratelui lup,
 Moale pe șolduri ca o catifea,
 Cum ai dat căprioarei, sora mea.
 Să te rog, Doamne, să mă scoți din rândul
 Oamenilor, că nu sunt vrednic de gândul
 Tău, care mi-a netezit unul câte unul mădularele
 Cu mâna cu care ai aprins tuturor soarele
 Și m'ai ridicat în două picioare, drept
 Cu mâna cu care ai prins crengilor piept
 De fecioară; și m'ai îndemnat să umblu cu credința pe ape
 Și 'n aer, ca peștii și ca păsările; să nu mă îngroape
 Nici apa, nici cerul, cum îngroapă nisipul
 Cum îngroapă anotimpul frunzelor chipul.
 Și m'ai învățat să cânt, numai pe mine
 Faptele tale; dintre atâtea jivine.
 Și mi-ai lăsat numai mie 'ntre toate fiarele, graiul
 Cu care îngerii tăi desfată și înfioară, acolo, sus raiul
 Ca o muzică de cristal, ca o muzică de argint.
 Doamne, am venit să-mi schimbi chipul, să nu te mai mint.
 Ia-mi graiul, că n'am cu cine vorbi.
 Vin între oameni, și nu mă cunosc; parcă n'aș fi
 Dintre oameni; ia-mi cântecul, că nu știu să cânt —
 Ca o fiară știu să mă bucur de iarbă și de pământ —

Ia-mi, Doamne, chipul tău, că nu-mi stă bine.
 Nu vezi? Mi-s hainele vorbelor, haine străine
 Și obiceiurile oamenilor n'o să le 'nvăț, că mă dor
 Și mi-e mai bine 'ntre fiare și 'ntre ai lor.
 Fă, Doamne, să nu văd înaintea
 Zare multă; că și zarea minte —
 Să văd numai atât cât se-apropie de mine
 Atât cât să-mi prindă palmele bine
 Ca râma, Doamne, care nu știe că sânt
 Multe pământuri lângă firul ei de pământ —
 Că dacă ar avea ochi și-ar vedea cât mai are
 Înainte, ar mânca tot pământul cât e de mare —
 Dar așa, cu pușin, cu pușinu-l duminică
 Fiindcă-i-e teamă că lumea e mică —
 Vin, Doamne, să-mi iei chipul, să-mi pui
 Aripile grele ale vulturului
 În spinare. Să mă lași să rup cu unghia mea, carne de soare
 Să sfârtec cu pliscul șolduri de căprioare
 Să nu mă gândesc că le doare —
 Ci numai c'am fost aproape de soare.
 Departe, de unde pământul și soarele n'au nici o culoare
 Și florile n'au miros — și nimic nu mai crește
 Ci totul e mic, și nu se deosebește —
 Ascultă-mă, Doamne, că m'ai greșit Library Cluj
 Și așa simt eu, că în mine numai s'a rătăcit
 Ochiul tău, de-am văzut cine sânt —
 Și vorba ta blândă n'a căzut pe pământ —
 Și nici între stei, și nici între mărăcini,
 Ci doar a trecut ca un ecou prin lumini
 Albe de zodie, în care nici măcar n'am crezut
 Că le știam năluca focului trecut.
 Și 'ntoarce-mă în ursita mea iară
 Că ți-oiu sluji credincios ca 'o fiară
 Și decât omul, mai mult n'oiu atinge
 Făpturile tale — și urmele de sânge ți-oiu linge
 Din palme, acolo unde semenii mei ți-au bătut cuie
 Și când voiu vedea că steaua ta sue
 Drumul regilor, albă și codată
 O să vin — lângă ieslea ta de fiecare dată
 Să te 'ncălzesc cu suflarea mea caldă, de vită,
 Doamne, numai desleagă-mă din omeneasca ursită,
 Și te-oiu duce 'n spinare însemnat cu cruce
 Pașii noștri înfrățiți să apuce
 Pe aceeași cărare albă și nevinovată de hume
 Și nici tu și nici eu să nu știm că 'n lume
 Toate drumurile urcă spre aceeași Golgotă nedreaptă —
 Și să nu știm că acolo, în cer, e cineva care așteaptă...

YVONNE ROSSIGNON

Tăranii din notariatul Plopenilor vorbeau între ei, și pe la târguri, ca de-o minune, de iepele domnului Arpad.

— Le-a adus din Banat, dela un grof, mare proprietar de herghelii.

— Una-i neagră, pana corbului, cealaltă-i sură cu o pată albă în frunte.

— Nu fug, sboară, par'că s'ar hrăni cu jăratec.

— O ladă de bani a dat pentru ele...

În taină se mai adăuga: ajutorul văduvelor de războiu.

...Se lăsase un ger strașnic. Omătul înghețat tun se oprise la grosimea de două palme. Drumul de sanie frumos, ca în povești.

Arpad avea să se prezinte personal la șeful de plasă, în afaceri oficioase. Era într'o zi de Miercuri.

Se sculase mai de timpuriu, decum îi era obiceiul.

Vizitiul, țigan veritabil, mare pricepător la cai, adus dela un mare proprietar cu tradiții îndepărtate, trăsese sania lucie, o aduse în rândueală și pregătise hamurile.

În grajdul nou-nouț, bârnele groase de doi țoli, nu-și pierdură încă culoarea de lemn nou, iepele își ronțăiau lacome ovăzul, sfoșorând năstrușnic în răstimpuri și trântindu-și potcoavele în podele.

— Gata mă? strigă notarul din veranda locuinței lui de burlac.

— Gata, mă rog la Măria Sa.

— Inhamă și pe urmă tragi la casa comunală.

Vizitiul intră în grajd, trezind un sonor sgomot de clopoșele și zurgălăi. Arpad ieși grăbit pe poartă!

Primarul a fost mai harnic. Îl aștepta lângă cuptor, îmbujorat.

— Așa te vreau primarule; fain om.

— Păi, nu degeaba îmi port slujba de-atâta potop de ani!

— Dar pleci îndată?

— Uite acum imediat, numai să-mi strâng actele.

Afară spori deodată copleșitor un zornet aprins de clopoșele și sania apăru ușoară, sprintenă, ca o jocărie de spumă, înaintea ușii de sticlă, în drum, oprindu-se deodată. Iepele așteptau frumos încordate în hamurile poleite. Le sta așa de bine în trupurile pline, cu picioarele svelte, înfășurate în postav galben la genunchiu și la unghii, să nu se sângereze.

Înterupându-și conversația, cei doi bărbați se apropiară de geamul de sticlă, privind câteva clipe în tăcere frumoasa arătare de-afară, din drum.

— Ce zici, întrerupse emoția Arpad.

— Frumos, foarte frumos. Să trăești, să te bucuri de ele.

Notarul zâmbi mulțumit în sine, ca și când ar fi vrut să zică:
— Astea sunt ale mele. Cine mai are în părțile aceste iepe ca astea?!

Infășurat în șaluri și piei, din care abia vârful nasului și al țigaretelor i se mai vedeau, se așază în sania-vedenie de iarnă. Un moment, iepele se frământară neastâmpărate în loc, strunite sub mâna dibace a vizitiului, îmbrăcat și el într'o uriașă bundă cu matroz și cu brandenburguri, ca la husarii austriaci. Vizitiul făcu un semn doar și atunci iepele porniră într'un trap superb, în sfada de clopoțele, pe ulița lucie...

*

Rapoartele subalternilor au fost scurte, individuale. Fiecare notar trebuia să dea o iconă clară a notariatului său.

— Un împrumut de stat am mai putea storce?

— Cum nu, domnule primpretor.

— Nutreț, vite, cereale!?

— Este, domnule șef. Nu vă puteți închipui ce se poate scoate dela Valahii mei. Dar ascund, țin încuiat totul sub zece lacăte și se vaită cu căciula în mâini, că n'au, că sunt prăpădiți... că...

— Altceva nou, pe la dumneata!?

— Oficios, nu, domnule șef. Aș avea însă altceva...

Primpretorele deveni curios. El își concentra toată atenția oboșită asupra vrednicului slujbaş.

— Un lucru, domnule șef, care prin natura sa aparține informațiilor „strict confidențiale”.

...Uitați, popa din Plopeni...

— Da!?

—...părerea mea e că-i un element de mai puțină încredere.

— Da! Cum îl chiamă pe acest popă?

— Ilie Măgură, domnule șef.

— Da, Ilie Măgură... un popă tânăr, de curând sosit în Plopeni! Și primpretorele însemnă numele dictat cu un creon într'un registru.

— Exact!

— Ei, și ce spui că este cu acest Ilie Măgură?

— Acest popă, domnule șef, am convingerea că e un element distrugător de suflete și de liniște.

Așfăță țărani la nemulțumiri, poate chiar la revoltă. Își bălângănește clopotele în fiecare dimineață, parcă ar face o probă de signale...

— Apoi asta-i foarte grav, foarte grav!

— Dar și de altfel, atâta sfat cu țărani, atâta vorbă cu poporul... Ține conventicule în biserică. Un fanatic pământos

— Ascultă, domnule notar, eu toate aceste le-am introdus în dosarul lui Ilie Măgură. Am să-l țin în evidență. Am să mai mă gândesc eu ce-i de făcut. Dumneata te întorci în Plopeni și chiar de azi îl vei urmări pas cu pas.

Ne-am înțeles? Pe urmă îmi comunică toate în modul cel mai confidențial.

— Da, domnule șef. Dovezi..!

— Da, da, dovezi! Aduni dovezi cât mai numeroase, pe urmă isprăvim noi cu dumnealui.

— Să-i facem vânt din Plopeni.

— Ii facem vânt. Fii liniștit! îi strânse șeful mâna călduros.

La geamul din drum al cancelariei preturei se întoarse elegantă sania cu iepele numai sânge, ale lui Arpad... Zumzetul ritmic de clopoțele, clinchetul zurgălăilor și strălucirea hamurilor, atraseră în mod deosebit și urechea și ochiul primpretorului. O clipă nu primi pe subalternul care urma la rând ci se alipi de geamul presărat cu floricele de ger. Învăluși cu căldură și interes cele două iepe frumoase și sania lucrată cu măiestrie, o bucățiță de artă călătorească, urmărind în aceeași vreme pe proprietar c'o picătură de invidie, cum se înfășură în bogatele țoale și piei de sălbătăciuni.

Privirile șefului și ale subalternului se încrucișară, întâlnindu-se în același tăiuș.

Arpad salută umilit, supus, înclinându-se din tot trupul, iar șeful își clăti abia capul îndărătul geamului, fluturându-și pe buze un surâs în două înțeleșuri.

2.

Pe câmpul reavăn, plugurile cu ciocul de oțel, înegriau pământul pas cu pas. În aerul cald de April, cu sălciile întinerite pe vale, cu țărani în cămași albe ca niște steaguri de pace, cu mii de ecouri în glasurile domoale, se vedea cu ochii parcă cum crește și se înalță o armonie mare și o prevestire de cutropitor miros de pământ. Pe coaste pășteau cărduri de oi cu mielușei cruzi și ștregari pe de laturi, ca niște bulgărași de omăt ori de întunec, după culoarea fiecăruia. Copilașii cu traistele în grumaz în urma lor, jucau, chioteau, se contopiau în reîntinerirea naturii.

Ilie Măgură ieșind de-acasă, se opri o leacă pe la poștă, trecu pe la curatorul și pe urmă luă liniștit drumul spre porțiunea parohială, unde-i ieșiseră oameni cu plugul.

Cufundat în sine și în armonia naturii, în zumzetul neconținut, în jocul sclipitor al luminii de soare, în frăgezimea ierbii și a florilor ivite pe câte o margine, la loc ferit, calea i se păru mai mult decât frumoasă.

— Ce minune, Dumnezeule, ce minune! îngână în sine de mai multe ori. Ce măreție, ce taină înfricoșată în fiecare fir de iarbă gras, proaspăt și verde din marginea cărării pe care trec! Ce minune în icoana de omăt a ghiocelului, care a străpuns coaja pământului din cărarea bătuțită, înălțându-se cu ființa-i fragedă, dumnezească, spre soare, purtând o bucățiță de țărână în frunte!

O barză cu grumazul întins, care i se roti o clipă pe deasupra c'o neînțeleasă plăcere de-a văslui în nemărginirea văzduhului, îl făcu să înainteze câtva timp cu fruntea ridicată în sus, cu ochii scâlțați în tulburătorul albastru al cerului... Se pierdea pe sine însuși, se cutremura de plăcere, cu inima isbită la fiecare pas de-o

nebănuită vijelie de frumuseți și armonii, pe cari i le anunța câmpul prin mii de sunete și mii de forme în miniatură.

Când ajunse la oamenii lui, tocmai se suflă de odihnă pretutindeni. Boii frumoși, bine iernați, întoarseră cuminiți capetele spre stăpân, privindu-l naivi, cu ochii lor mari.

— Merge Culiță, merge?!

— Merge, domnule părinte, ca în cenușă. Nu putem ținea boii, cum ar merge ei de tare. Ei, frumoasă vreme s'a pus.

— Frumoasă! reflectă preotul și se așază și el pe grindeiul plugului.

Dar n'apucă să se așeze bine, când, peste pământelele încă nearate, zări pe vecina Parascha, venind spre locul unde se oprise, tot într'un suflet. Femeea era stăpânită de-o vie emoție, tăinuind în aceeaș vreme ceva în vestea pe care o aducea cu atâta grabă. Preotul se cutremură în tot trupul:

— Da' ce-i vecină Paraschiă, de bine ori da rău!?

— De bine, domnule părinte. Dar să poftiți îndată până acasă. Las'că oamenii ăștia au mai arat ei și singuri, — răspunse sfătoasă această leliță, punându-și în vorbă multă cumpeneală și multă bănuială în felul cum s'a exprimat.

Preotul se ridică repede și porni drept înainte... Pe calea tot așa de lungă și de frumoasă, nu mai văzu și nu mai auzi nimic. Câțiva țărani în piața satului îi deteră binețe. El însă nu-i observă, trecând înainte.

Nu i s'a mai întâmplat niciodată așa, decând era preot. Țăranii rămaseră muți, uimiți, privindu-l cum se duce. Clătiră nedumeriți din capete și se priviră din ochi. Auziră ei svonuri că „domnii” umblă să-i facă vânt din sat. Asta să fie?

Pe când ajunse acasă, totul trecu. Nelica era bine, palidă însă, cu un surâs de mamă pe buze, fericită că a scăpat. Pe pat, înfășurat în scutece albe de spumă și dantelă, țipa sfredelitor un glas de om mic.

Tatăl se aplecă peste noul venit în lumea pământescă. Îl privi în ochii mici, în mișcarea buzelor subțiri, în întreagă fizionomia de omuleț, în pielea și carnea aceea roză a feței — și descoperi repede în el figura tulburătoare a Nilichii.

Pe ferestrele curate se prăbușia lumina de afară în toată deslănțuirea ei purtătoare de viață. Orologiul de pe perete ticăia încet, arătând cu un braț un număr foarte apropiat de punctul cel n'ai înalt al cercului său.

În casă se făcu liniște. Omulețul îmbondorogit în scutecele lui moi și legat pe subsuori cu frânghii tot la fel, adormi: cel dintâi somn pe pământ.

Nelica închise ochii, rămânând pe spate. Părul în neregulă, îi era împrăștiat pe perini, pe umeri. Era obosită, înfrântă de cumplitele dureri, prin cari trecuse.

Măgură se plimbă în degete dela uzul la altul, mult timp, și nu zise o vorbă. Credea că-i mai bine așa, să nu-i tulbure nici pe unul... Într'un timp numai, când ea deschise ochii și-l privi zâm-

bind, el se aplecă și o sărută ușor pe fruntea palidă, întrebând-o cu bunătate, cu milă :

— Te-ai chinuit mult ?

-- Nu știu, răspunse ea tot așa de încet și de tainic, închi-zându-și ochii dulce.

Iar el ardea în toată ființa. Inima i se isbia cu putere de co-sul pieptului. În grumaz și în voce simția în continuu un nod, care îl înăbușia: o explozie de bucurie, o dragoste, o preamărire a vieții, cum n'a mai fost de când e lumea !

Și într'un moment îi mai veni o voe ciudată și sălbatecă să apuce în brațe pe mititelul acela de pe pat, făcut motroască și să joace cu el sgomotos, din toată inima, prin casă.

...Dar își dădu seama de sine și se biciui să poată rămânea liniștit, ieșind în grădina cu mireme de primăvară, cu capul descoperit..

3.

O nouă rechiziționare în Plopeni căzu pe vremea înspicării holdelor. Pentru această treabă, care trebuia să fie mai lungă, a fost instituit dela centru, de undeva un organ cu totul nou, compus din elemente orășenești, sustrase de pe front.

Ca o invazie de lăcuste năpădiră satele aceste „organe nouă” ale administrației. În Plopeni își făcură apariția într'o Duminecă. Erau doi tineri în straie de oraș, iuți în mișcări, ageri la vorbe și cu o viclenie neastâmpărată îi pupila ochilor. Ei ținură drumul drept înainte spre cancelarie, unde notarul cu toate ajutoarele lui administrative, avea să li se pună la dispoziție.

Tăranii strânși la sfat pe podul din piață, cu pipele stinse între dinți, cu sumenele spânzurate pe umeri, îi priviră îngândurați :

— Oare ce păcate vor mai fi și ăștia pe noi ?

Cu mirosul lor bine desvoltat presimțiră primejdia.

— Mai știi ? răspunse bădicul George Găvălaș, cu un treiunghiu de zâmbet în colțul gurii.

Dar în ziua următoare era Luni. Atunci au avut ei ocazie să afle și să vadă cine-s și ce vreau streinii cei doi sosiți în sat.

Lumea era pe câmp. Rechiziționarea începu pe la prânz în două capete de sat deodată. Vestea ajunse repede la cămășile albe, fluturătoare în vânt și împrăștiate în lungul lanurilor înflorite. S'a făcut așa : mai întâiu se văzură și ici și colo oamenii în alb, rupând-o la fugă într'o direcție ; apoi tot mai mulți și în sfârșit o mare de bărbați și de femei cu spaima ascunsă pe fețele arse de soare, se apropiară în goană de sat. Femeile se cântau amorțește. Era o adevărată goană. O panică în toată rânduiala. Unii spuneau că ar fi auzit aveau sunând clopotul într'o ureche...

Dar și deastădată fură zădarnice toate văicărelile și rugămințile. I se spunea scurt, militărește, fiecăruia cât va trebui să mănânce la zi, cu măsura, din ceea ce îi rămâne. Și cu aceste nădrăgării cu căutăturile lor scrutătoare și viclene, treceau mai departe. Și se făcură dijmuiți radicale cu o severitate sângeraoară.

Multora nu li s'a mai lăsat decât o cantitate de grâu ori de porumb, care le-ar fi ajuns abia câteva zile, bănuți fiind că și-au ascuns o parte din aceste alimente.

Țăranii au înghițit sec, s'au fierț și au gemut în ei neputincioși, neajutorăți, chemând în gânduri prilejuri de răsbunare sălbatecă și s'au reîntors la sfânta muncă din țarină.

Ilie Măgură le-a înțeles și de astădată nedreptatea, le-a pătruns durerea și desnădejdea, dar nu le-a putut ajuta nimic, nimic. Durerea lui era și mai mare când știa că nu le poate ajuta nimic. Acelaș lucru însă îl știau și poporenii. Deaceea ei nici nu mai încercară să schimbe ceva prin singurul lor om.

Se feriră să-l mai întristeze cu văicărelile lor.

Auziră ei și despre planurile drăcești ale notarului.

Erau informați bine și erau convinși că acesta i-ar face vânt din sat preotului lor, îndată ce l-ar putea învinui și numai cu umbra vreunei fapte nepeplacul lor.

În vreme ce țăranii se fierbeau pentru nedreptatea ce li se făcea, autorităților nici că le păsa, dacă aceste nemulțumiri, provocate zilnic la sate, ar putea avea urmări grave. Ele executau ordinul preocupate de-un singur gând: de-a mulțumi așteptările superiorilor.

După rezultatul obținut în primele zile, notarul se așeză încântat în eleganta-i trăsurică sclipitoare, răpită de cele două iepe și își luă drumul către pretură.

Pe drumul luciu, ca o fermecătoare cerea șerpuitoare printre coline înverzite, printre lanuri inspicate ori pe sub sprâncene de pădure lăsate mult la vale, i se păru că zboară, că plutește într'un miraj de poveste, lăsând în urmă, o subțire dungă de colb alb.

În camera de așteptare a șefului se învrednici de-o atențiune deosebită. Când acesta se ivi în prag, privind grav peste capetele subalternilor, ochii și-i opri pe figura lui mai întâiu:

— Domnul din Plopeni, să poftescă!

Raportul fu scurt, substanțial și acum. Șeful se umplu de plăcere și mândrie. Ochii îi străluciau de-o bucurie stranie.

— Bravo, bravo. Te felicit de un succes atât de strălucit!

El își frecă mâinile de mulțumire, măsurând câțiva pași încoace și încolo prin camera largă, curată și tapisită cu covoare de culoarea sângelui. Pe urmă, se opri față în față cu vrednicul subaltern:

— De astfel de funcționari are nevoie statul! Dă-mi o sută de oameni ca dumneata și-ți bat lumea, dintr'un capăt în celălalt. — Apropo, dar chestiunea cu popa, cum mai stă? Ce mai face popa, cum îl cheamă numai... a, Măgură, Măgură!?

— Situația generală, vreau să spui, starea de spirit între țărani s'a îndreptat mult. Cred că popa va fi mirosit ceva. S'a astâmpărat aproape de tot.

Convingerea mea, totuși este că nu i-ar strica să se găsească vreun mijloc, prin care să i se tragă o lecție pe care să nu o uite curând... Adevărat, acum momentan, n'ar fi uman. I-a născut nevasta.

— I-a născut, nu i-a născut nevasta, asta-i de puțină importanță pentru noi, domnule notar,

---

Chestiunea principală este : Ilie Măgură în Ploeni și jur nu-i oare un incendiator? Nu subminează el acolo, zi cu zi siguranța statului?

Asta-i!

— Este și nu este! Cum vrem, domnule șef.

Am să-l mai urmăresc cu deamănuntul, ca și până acum, și cel mai mic semn de activitate suspectă, am să-l raportez.

— Ne-am înțeles!

Cei doi bărbați își strânseseră mâinile cu căldură și în aceeaș vreme cu respect de subaltern și șef. În dreptul ușii notarul se întoarse deodată :

— Vă rog să nu vă supărați ; v'am trecut pe la locuință o neînsemnată cantitate de ovăz. Vă rog nu-mi refuzați ; e din propria mea recoltă. Aveți atâtea drumuri în plasă. Calul merge mai bine dacă își primește porția de ovăz.

— A, mulțumesc, mulțumesc..! Dar iepele domnieitale tot astfel de ovăz au mâncat, de s'au făcut atât de superbe!?

— Da, domnule șef, răspu se cu satisfacție.

— Știi că dumneata în cai și trăsură ești un rival al contelui din Drumuri?! Bravo, frumoase iepe!

— Suntem departe de conți, domnule șef, ripostă subalternul, ploconindu-se și ieșind cu o vădită măgulire în înfățișare.

În poartă se urcă sprinten în trăsurică, și caii porniră vertiginos.

Tot drumul spre casă, pe care îl făcu într'un sbor de fulg, îl petrecu în fredonări printre dinți, cu ochii cufundați în albastrul cerului, cu urechea urmărită de văjăitul sonor al pădurilor, năpădite de verdeață, reținute de putere și sănătate. De două părți câmpul se întindea în covor nemărginit de floricele multicolore. În grădinile cu fructe cât degetarele, pe pomii scuturați de petale, se îngâna glas de cuc... O lumină dulce plutia în aer, pretutindeni, o mireasmă tare de flori proaspete și un zumzet neadormit de gănganii...

ION CODRIN

CÂNTECUL MORȚII

*Dacă aș face un singur pas,
(Câinii fricii n'o să mă lase)
Moarte feerică ar deschide,
Pentru mine porți de 'ntuneric și mătase.*

*Haita spaimelor ca prin minune
Ar rămâne 'n urmă vag, subțiată,
Pân' la o singură dimensiune,
Cum mătăsurile chinezești o arată.*

*Piciorul subțiat la o formă pură,
In pajiști negre cu flori sângerii
Fără arome și fără căldură
Ar scrie dansul: „a nu fi“.*

*Nervii, iedera moartă s'ar desface
Și inima, inima fără rugini,
Ar încremeni 'n ev alb de pace
Fără 'ntunericuri, fără lumini.*

*Și s'ar scutura din ea tăcut
Visele sângelui, flori de opal
Cântece cari au ars și durut,
Ca neutrale lumini de apus cristal.*

*Cu florile cărnii stinse,
In visul de opiu al morții aș trece;
Printre umbre tăcute învinse
Spre fântânile negre aș trece.*

ION BĂLAN

ALBUM VECHIU

*Treci rădvan de aur verde
Peste țara mea de spumă,
Poate să ne mai desmierde
Floarea de cireș și humă...*

*O țigancă slută, stoarce
Ierburi vii în scaldătoare;
Poate că s'o mai întoarce
Inima ta de cicoare.*

*Creangă de alun, mlădiță —
Răsucită și sprințară,
Alintată jupâniță
Plângeți mut în călimară.*

*Nicăieri nu se mai știe
Că sub geana ostenită
Mi-ați fost vis și avuție
Indoială și ispită.*

GEORGE FONEA

PLÂNGEREA FAGILOR

Spaima strânge pumnii lângă frunte,
Și se 'ntoarce frunza în trecut.
Ne oprim din mers la o răspânte,
Ștergând praful orei de pe scut...

Cerul arde 'n iarbă de-astăvară,
Și se stinge umbra pe potici,
Desghiocându-și coaja lor amară, —
Nucii pun în palme roade mici...

Noaptea anotimpului   magul
Vestitor, sfârșitului în piatră;
Toată iarna va să cânte fagul,
Basmul frunzăturii lui, pe vatră...

Nu ne-om mai cunoaște în armură,
Și 'n tristețea ceștilor de ceai,
Din arini o pasăre pandură
Pleacă 'n slavă cu sublimul Mai...

Numai sus pe culmile de slavă,
Vremea toarce 'n rosturile ei,
Și din tot cuprinsul de otavă,
Nu rămân în câmp decât scânteii...

O, când iarna va s'aducă moine,
Și-o să geamă de urât frunzarul,
Ne-om întoarce lacrimile 'n doine,
Băsmuind la foc, cu pădurarul...

GEORGE FONEA

S L Ă B I C I U N I

Moș Toader Marcu răsufală greu. Șiroaie de sudoare îi curg de pe frunte pe toată fața. Să urci „Dealul Lupului“, nu e glumă pentru un om care numără, ca el, peste 70 de ani. Și mai ales când soarele arde atât de tare. Ruji, vaca pe care o aduce acasă dela păscut, când simte că s'a oprit stăpânul se oprește și ea și rupe cu limba-i lungă și aspră fire de iarbă de pe marginea drumului. Parcă simte că stăpânul e bătrân și merge greu la deal. Din mers, întoarce din când în când capul și privește spre stăpân. Văzând-o, ai zice că ea-l păzește și-l îndeamnă la drum.

— Hi.. Ruji.. Hai dragă.. Hai să merem... Încă o țâr și încă o țâr, și-om scăpa și de dealu aista.. Hai Ruji... Hai dragă.. li zice *Dealul Lupului*.. da mai bine i-ar zice *Dealul Dracului*.. că-i rău al dracului la urcat...

Cu chiu cu vai, după dese popasuri, ajunge, vacă și om, sus, lângă crucea de pe „Dealul Lupului“. Bătrânul se oprește, răsufală odată cu putere și își scoate de pe cap, comănacul de paie ros și înegrit de vreme. Cu dreapta își face semnul crucii, privind chipul șters de ploii al Mântuitorului.

— Doamne mulțumescu-ți pentru toate cele!.. Ajută-mă Doamne! Se mai închină odată; își duce măneca dela cămașe la frunte și-și șterge sudoarea; apoi își îndeamnă din nou vaca:

— Hi dragă.. Hi... Hi că acum mere ușor.. că-i di vale... Satul începe să se zărească printre pomii ce-l împrejmuesc din toate părțile. Mai întâi se vede turla bisericii, sclipind în razele soarelui. Apoi încet, încet, încep să se zărească alte și alte case dela marginea satului. Din sat, de undeva, se aude un câine hăulind a pustiu. Bătrânul își face cruce:

— Dă Doamne să nu fie a rău.. hăulitul potăii...

Vaca văzând și ea apropierea satului, renunță la iarba de pe marginea drumului și lovind mereu cu coada ca să alunge muștele ce o pișcau neconținut, grăbi puțin pasul.

— „Averescu coman..dant...
Ra..ta..ta..ra..ra..ra...“

Moș Toader, frământă, încet, cântecul adus de pe front de feciorul său. Unde capul lui bătrân, a uitat versul, complectează cântecul cu „rata.. ta.. ta...“ lung și tărăgănat. Ii place cântecul ce-i amintește vitejiile românilor din războiul trecut și din cele la care a luat parte și el. Cântând, parcă vede pe românași, luptând cu pieptul gol, fără cămașe, punând pe fugă oștile dușmanilor înarmați până 'n dinți.

— „Și am luptat până la unu,
Apărându-ne cu pumnu.. “

Cum intră în sat, se așază pe prima bancă ce-i stă în drum. Doi stejari mari țin umbră groasă băncii.

— Ruji.. Stai dragă... Stai și tu.. că vai bine-i!

Vaca deprinsă cu toate popasurile bătrânului, s'a oprit. Ca să-și aline amărăciunea, se freacă cu spinarea de stâlpul porții.

— Așa Ruji... așa dragă.. așa...

*

Când a intrat după vacă, în grajd, ca s'o lege la iesle, într'un colț o vietate se sbătea neputincioasă, să scape din cluca pusă pentru cloțani și nevăstuici de nepotul bătrânului. Moș Toader se apropie de ea și o privește cu luare aminte. E o nevăstuică cu blană gălbue și cu ochi șireți. În urechi îi sună niște țipete scurte, desnădăjduite. Parcă-l roagă s'o ierte și să-i dea drumul.

— Tu nevăstuică... tu.. di ce ai fost proastă?... Ha? Di ce te-ai prins în clucă? După chip nu arăți a hi așa proastă, pe cum te-ai dovedit acum. Ce zici? să-ți de-a moșu drumu... Hai?... Să-ți dau drumu... Da. de alt' dat' să hii mai cuminte, să nu te mai prinzi ca orice cloțan prost... Asta să-ți hie de învățătură...

Se apleacă greoi și vorbindu-i mereu, îi dădu drumul din strânsoarea clucei.

— Așa dragă.. așa.. Du-te.. du-te..

Nevăstuica a rămas un moment nedumerită. Parcă nu-i venea să creadă c'a scăpat.

— Hai ștergeo... că vine Trucă și-i vai de chelea ta...

Vietatea a zbughit-o la fugă, ocolind de două ori grajdul în căutarea ușei. Când a nimerit-o a țâșnit afară și s'a topit printre bolovanii dela treptile grajdului.

— Așa dragă... așa.. ai scăpat.. De te-ar fi prins Trucă... era-i acum întinsă la soare, ca să facă din chelea ta leac pentru frecat bubele vacii.. Da... ai avut noroc c'o dat peste tine moșu.. și nu zgrăbulitu ăla de nepot, că vedea-i tu ce n'ai mai văzut...

Mulțumit de fapta făcută, plecă încovoiat spre grădină.. și se gândea la Trucă. Mormăia de unul singur:

— Mare clucsar Trucă aista... câtu-i ziua de mare dela Dumnezeu drăguțu, numai de aiestea se ține.. Clucse în grădină pentru momit păsări; clucse în vârzăria din capu satului, pentru prins iepuri; clucse pe deal, pentru prins hulpchi.. Și acum o hi pe unde-va.. pe câmp... să știricească dacă nu s'o acățat ceva... Mare hoțoman Trucă aista... mare...

Deschizând-o, ușa grădinii scârțâi, din țâțânile neunse și prinse de rugină. O închide la loc cu grije și pleacă încet pe cărare unde pe mășuța de sub mărul cel mare, știa că Trucă avea întinse ghilțuri și pentru prins păsări.. Se duce cu gândul, ca dacă vreo sburătoare s'o lăsat amăgită de boanele puse în capul ghilțului și s'o prins, să-i dea drumu.. Ii plăcea să le vadă cum zboară fericele că au scăpat din prinsoare.

— Taică!.. Taică!.. une' meri? Hai.. c'o vint jindaru pân' la mneata...

Bătrânul, auzindu-se strigat, s'a oprit nedumerit. Jindaru? așa o fi strigat oare feciorul său? nu se poate. Pe el n'are de ce-l căuta jindaru...

— Cine?.. Jindaru?..

— Ihâl jindaru...

Nemulțumit că e oprit din drum, întoarce capul și aruncă în fugă o privire spre măsuța de sub măr. Nu se vedea nimic sbătându-se. Semn că nu s'a prins nimic. Intoarse capul la loc și o ia încet spre casă.

— Jindaru.. zici c'o vint? Și ce vrea cu mine?.. Io n'am nimic cu el.. nimic..

— Zice c'o adus o cetație dela județ.. ca să meri martor.. O hi de când s'o bătut Ion al Florii, cu Gheore al Cucului..

Moș Toader își aducea aminte, ca prin vis, cum — or fi vreo 7—8 luni de atunci — într'o bună zi când se întorcea acasă din sat, a văzut pe cei doi flăcăi bătându-se.. A văzut cum Gheore al Cucului, a scos de odată un cuțit și l-a implântat în gâtul lui Ion al Floarii.. Apoi n'a mai văzut nimic. De milă și de frică a leșinat și a căzut jos.. Când s'a trezit, jindaru și niște domni dela oraș i-au luat o declarație. Crezuse că a scăpat cu atât. Și acum.. altă boroboață pe capul lui, din pricină că-i văzuse pe cei doi flăcăi bătându-se...

— Ce? Ce? Io la județ? Io nu mă duc. Ce-am io cu Ion al Floarii și cu ceilalți haidăi din sat? Io nu mă duc.. Am dat atunci o declarație... Acum nu mai știu nimic. Am uitat.. că's bătrân... Nu mă duc... Neam de neamu meu n'o fost la județ... Io nu mă duc... Nu-mi spurc bătrânețele...

— Apoi.. nu-i cum i vrea 'mneata.. I-orden dela domnu județ.. Zice jindaru că-i scris la țidulă că trebe să meri.. că de nu îi pune amendă și te duce cu jindarii..

Bătrânul se oprește pe loc. Auzind cu ce-l amenință domnu județ, i se urcă sângele la cap..

— Ce? Ce orden? Io nu-s cătană să-mi dea orden.. Io's bătrân, să-mi dea pace.. Nu mă duc.. Nu mă duc și pace.. Să mă omoare și nu mă duc..

Bombănind necăjit, urcă treptele târnațului și cu sprâncenele încruntate și pumnii strânși, intră în casă, unde-l așteaptă, cu citația în mână, omul stăpânirii..

IL. HAIDUCU

V I N U L

Duminecă dimineața. Lumina soarelui de toamnă arde pe coridor. Emeric Baracs șade acolo în cămașe și se sorește. O sorire de acest fel pentru țărani e o plăcere regulată de duminică. Altădată n'are vreme.

Dar se poate că Emeric Baracs nu s'a așezat în coridor pentru că se prăjească la soare. Se poate că se uită în rând la cei ce merg la biserică. Se poate că s'a așezat acolo numai fiindcă și-a luat haină de sărbătoare. Când țăranul s'a îmbrăcat de sărbătoare nu șade decât până mănâncă, altădată stă tot în picioare pentru că să nu-și frece haina. Și pe Emeric Baracs în adevăr sunt pantaloni de postav albastru culoarea prunei coapte. Pe pieptar îi strălucesc ca argintul șinoarele cusute încrucișat. Cismele și le-a lustruit ieri toată seara în coridor. Dar și strălucesc ca ochii vacii. Părul și l-a uns să strălucească și l-a despărțit în două spre stânga. Mustafa și-a răsucit-o ascuțit cu rășină neagră și acum îi șade sub nasul gros cât o gălușcă par că i-ar fi fost lipită.

Dar ziceam că stă și se sorește. Se uită la cei ce merg la biserică. Și cănele îi șade acolo lângă gard și ținându-și botul între grădele se uită pe drum cu o liniște serioasă cași stăpănu-so.

Bărbați în haine albastre, femeii în rochii sunătoare, fete în haine verzi-roșii trec pe dinaintea casei lui din timp în timp. Femeile duc subșuoară cărți de rugăciuni cu pereți mari și negri și la fiecare îi atarnă din carte un fir de panglicuță. Fetele duc cărți mici și în locul firului de semn în carte duc presată o roză de toamnă.

Apoi cum trec pe dinaintea casei, câte unul dă binețe, altul nu. Dar femeile și fetele toate dau binețe.

Când și cel din urmă care a mers la biserică a trecut pe dinaintea casei, Emeric Baracs își ia traista și sumanul și strigă la mamă-sa în bucătărie:

— Să nu te silești cu prânzul. Mă duc la Ionică.

Bătrâna își trage mâna din aluat și stă mirată privindu-și feciorul.

— La Ionică ?

— La el — răspunse bărbatul. — Nu pot uita copilul.

— Adă-l acasă. Impacă-te cu nevasta, Emeric. Zi că io sunt de vină.

Baracs clătină din cap:

— Nu, eu după femeie nu mă duc, și cu ea mai mult în viață nu mă impac.

Ajunge după grădini apoi merge printre salcâmi pe drumul carelor. Cănele la o svârlită îl urmează din depărtare. Știe cănele

că dacă l-ar observa, l-ar alunga înapoi. Dar E. Baracs nu se uită înapoi, el merge înainte, rătăcește printre salcâmi pe drumul carelor. Arborii deja îngălbenesc.

Pe marginea drumului s'a făcut roșu macrișul păsăresc. Ici și colo câte un măcieș își înroșește fructele. Pe drum se joacă vrăbii. Cum se uită îndărăt Baracs zărește cănele.

— Ei javră blestemată. Nu te cari înapoi? — Cănele cu coada între picioare se întoarce și se oprește. Așteaptă poate ca stăpânul să se va răzgândi și va striga: No, hai căne.

Cine știe ce gânduri mai sunt în capul cănelui. Dar stăpânul să mânia pe căne. Cănele nu trebuie să părăsească casa decât pe vremea aratului, pe vremea sămânatului și pe vremea altor lucrări la câmp. Atunci cănele trebuie să grijască de suman, de sămânță și de straiță.

Baracs se întoarce din nou. Vede că cănele șade. Își scutură măciuca spre el. Cănele se scoală și pleacă. Își țarește lenș trupul spre casă.

E. Baracs merge mai departe pe după grădină. S'a împlinit o lună de când s'a despărțit de nevastă, adeca ea de el. A fost de vină mumă-sa. Infășurase cu o năframă grumazul lui Ionică pentru ca să nu-l sufle vântul. Vântul nu l-a suflat pe Ionică, dar a căpătat o inflamație de gât, nevasta a zis că năframa a cauzat influența, bătrâna lui mamă a răspuns să nu învețe puiul pe mamă-sa. Vorba vorbă aduce. Femeile s'au pus mâinile'n șolduri și au sbierat una cătră alta.

E. Baracs sosise acasă dela inaugurarea noiei case parochiale. S'a făcut verde când le-a văzut încăierate.

Nu le-a mai întrebat ce-i pricina și văzând că nevasta lui aruncă vorbe grele mame-sei, l-a umplut veninul și pe el și a pus mâna pe ciomag.

Nu-i lucru rar că țaranul își mai îmblățește femeia. În această căsnicie însă s'a întâmplat întâia dată. Pe nevasta asta o crescură pe palme fiindcă era singura fată; și Baracs nici nu a ajuns altfel la ea decât făcând făgăduință sărbătorească că mai mult nu va bea, nici vin, nici rachiu. Pentru că Baracs avea o fire neună să se bată îndată ce a băut. Lovea ca un trăsnet. Lovia pe oricine îi ieșea în cale. Proastă natură! Dar sunt astfel de oameni. Un pahar de vin ajunge să-i schimbe cu totul. Altfel sunt ca mieii. De aceea mai bine n'a băut. Au și trăit liniștiți în o mulțumire fericită. Dar acum c'au ridicat căpriorii noiei case parochiale, a trebuit să bea și el în sănătatea popii. Nu băuse de cinci ani. l-a căzut bine.

La cea dintâi lovitură nevasta a țipat. A intrat apoi în casă și s'a îmbrăcat în grabă în haine de sărbătoare. Apucă mâna copilului și plecă. Nici nu s'a uitat înapoi.

În sat îl îndemnară să meargă după nevastă, că e pagubă de ea, ce ființă curată și harnică a fost chiar dacă nu ar fi adus în casă mai mult de un rând de haine.

— Ai fost beat, — zise și popa — desigur tu ești de vină. Femeia știe că tu n'ai obiceiul să bei vin, dar vezi îi vine greu să

se târască singură nechemată.

Dar vin nici n'am să mai beau mai mult, să-mi sece gâtlanul de mai beu, răspunse Emeric — dar și aia una-i dreaptă că rău câne este acela care-și părăsește stăpânul.

Așa peste o săptămână la casa lui B. sosi o căruță. Nu a intrat în ogradă, se opri numai înaintea casei. Fratele femeii a venit cu ea, un om tăcut ale cărui vârfuri de mustață unul totdeauna sta plecat în jos iar celalalt era ridicat în sus. Trage din lulea toată ziua și se uită la nori.

E. Baracs a crezut că a venit cumnatu-so să se împace. Il primi cu ochi ascuțiți și mânioși :

— Ce poftesti ?

— Lada și patul.

Cum omul nici nu s'a împăcat și nici n'a făcut muștrări, s'a liniștit și Emeric. Rezimat de un stâlp din târnaț, se uită fără un cuvânt cum târăște cumnatu-său spre căruță lada cu tulipanuri și patul înflorit. Bătrâna era la biserică. Emeric nu i-a ajutat să le pună pe căruță.

Când bătrânul s'a așezat din nou în căruță E. a început să mormăie. S'a văzut că vrea să zică ceva. Dar bătrânul lovi caii și plecă fără să zică ziua bună.

S'a sfârșit între ei cu cumnația.

Dar deatunci Baracs nu a mai auzit despre nevestă, nici de rău, nici de bine. Acum se împletecește acolo pe după grădini. Sațul e liniștit.

Emeric Baracs se duce până în mijlocul satului. Aici umbletul îi este mai încet. Se întoarce ca și când ar trebui să se întoarcă după un jărat în pipă, dar de pe sub cele două sprâncene s'a uitat în lungul drumului

— N'au băgat de seamă — se gândește cu întristare. Dar ce dracu mai și umblu eu pe aici în sus și în jos ca un vânt de primăvară. Am venit la copilul meu. Copilul meu este copilul meu.

Făcându-și astfel curaj se întoarce și se oprește răzimat în ciomag înaintea casei. Trage din lulea față'n față cu casa și astfel arată că de temut nu se teme el dar numai nu vrea să intre.

Ionică copilul — copilul are să iasă și atunci are să-l găiască. E destul să-i spună o vorbă lui Ionică : il cunoaște acela pe tatăl său dintr'o suță de sumane.

Dar Ionică nu mai vine.

Între acestea E. Baracs are vreme să examineze casa. Casa este tocmai așa cum era mai înainte cu șase ani, chiar coasa cea rea și ruginită tot așa stă în gura podului. În grădină pe aracul trandafirilor și acuma se usucă o oală de lapte, dar jur împrejur tot așa erau de înflorite crisantemele, când nevasta lui era fată, numai lângă pântan se îngălbenesc trei fire de floarea soarelui care nu au fost înainte.

Ei, multe flori de-aici s'au mai veșezit în pălăria lui. Fiecare floare umbla cu nenumărate sărutări frumoase. Emeric Baracs a văzut o grămadă de pietre aduse pe marginea drumului. Pardosesc,

se gândi el, dar nu pentru mine.

Grămada aceea de pietre era pe partea cealaltă a drumului la spatele lui. De ce n'ar șede acolo? Peatra nu se ține de poarta femeii și apoi și paserea se așează acolo unde vrea.

Și cum șade față'n față cu casa și afumă din pipă, se uită dealungul pe marginea drumului și ce se vază? Afurisitul lui de câne de neînțeles cum șade la vreo cincizeci de pași în mijlocul drumului și se uită la el din depărtare.

— Ia te uită — zice Baracs — cânele nu lasă pe om. Hai aici Lebădă!

Cânele o ia la fugă spre el. În o clipă este lângă stăpân și bucuros îi joacă împrejur. Baracs netezește capul cânelui. Ii cade bine că nu-i singur. Inșă cânele miroase odată de două ori spre casă și repede sare peste drum, peste șanț mergând înaintea ușii bucătăriei.

Ionică tocmai atunci iese. Are cisme nouă în picioare și un sumănel nou pe umeri. Ar fi putut el ieși și fără sumănel, dar lasă să vadă tată-so ce are copilul. Cânele sare gudurându-se pe lângă Ionică. Se înmlădie și-l linge pe față.

Ionică îl prinde de grumazi și-l bate cu mânușa.

— Lebedușa! Baracs se uită fără să zică o vorbă. Așteaptă până ce copilul a isprăvit cu cânele și dela câne vine grăbit spre el, atunci îl apucă în brațe.

— Da mă cunoști tu pe mine mă?

— Tata, — îngână bucurându-se copilul.

Cânele s'a întors la ușa dela bucătărie.

E. Baracs conversând dulce cu copilul vede cu coada ochiului că pe ușe i se aruncă Lebedei un os și o bucată de pâne. Cânele le mânăncă cu o foame necuviincioasă. Și mai cere mizerabilul. Întră și'n bucătărie.

Copilul alunecă din brațele tatălui și-i apucă mâna aspră și crepată.

— Hai în bucătărie.

— Nu — răspunse întunecat E. Baracs — nu de aceea am venit.

— Pentru aceea haida.

Cum copilul trage zădarnic pe tatăl său, apare o umbră în ușe și lângă ei se aude un foșnet de rochii.

E. Baracs, simte un pic de miros de rosmarin, dar nu se uită în sus.

Emeric — îi zice un glas de femeie bine cunoscut, — hai în lăuntru, poți vorbi cu copilul și acolo.

— Nu vreau, — răspunde bărbatul — nu de aceea am venit ca să intru.

Atunci își ridică capul. Potrivindu-și pipa în gură se uită răutacios spre femeie.

Și cum se uită spre ea vede ce nevastă frumoasă este această femeie, aceasta fostă soție a lui. Nu mai este alta în sat. Dar tot una, femeia care s'a despărțit de bărbat e ca o creangă verde care s'a desprins din copac și a căzut în tină — nu-i vrednică s'o

---

mai ridici. Acestea le gândește E. Baracs și poate le-ar și spune dacă țăranul ar ști să exprime în cuvinte ceea ce gândește.

Cânele dând din coadă umbla printre ei încoace și 'ncolo.

— Știu — răspunde femeia plecându-și ochi 'n jos — știu că n'ai venit la mine; nici nu te-am chemat de aceea, dar pentru ca să nu ne vadă satul.

Dela biserică atunci venea mulțimea pestriță a credincioșilor și se vedea în depărtare pe drum cum se răspândește în toate părțile.

Femeia zicând aceste și-a pus mâna pe umărul bărbatului său.

— D'apoi — zise Baracs întorcându-se spre copil — și tu vrei să intru.

— Și dar — răspunde copilul — acolo te așteaptă vinul pe masă.

GÁRDONYI GÉZA

Trad. de Silviu Bardeș

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ș I T U

Și tu prea curâna
Uitând vei trăda.
Cad fulgii de nea,
Pe ochii plângând.

Surprinsă alungi
Lungi, grele-amintiri
Sub arbori subțiri
Cu brațele ciungi.

Pe ochii plângând
Cad fulgii de nea.
Și tu, prea curând,
Uitând, vei trăda.

MORȚII TREC FĂRĂ GRABĂ

Morții trec fără grabă și azi
De ani, ca'n totdeauna,
Sub fremătătoarea pădure de brazi
Pe care cade luna.

Rareori, în nopți rătăcind,
S'apropie de case,
Unde'n tinerețe strălucind
Râd chipuri prea voioase.

Sub fremătătoarea pădure de brazi
Pe care cade luna,
Morții fără de grabă și azi
Trec, ca'n totdeauna.

MOARTEA ULTIMULUI PRIETEN

Pasul șovăie, vocea seacă,
Nu te-om mai vedea.
Noaptea, toamna, gândul ne îneacă,
Plânge inima.

---

*Veșnic tânăr, veșnic aproape,
Astăzi nu mai ești.
În auz vin murmure de ape,
Tu călătorești.*

*Scriu de tine, mâna-i bolnavă.
Noaptea cade grea.
Lumea varsă, în jur, otravă.*

Mai căzu o stea.

MĂINE VOM FI MAI CURÂND

*Măine vom fi mai curând
Lângă prietenii duși,
Neprețuiții apuși,
Vremea și lumea uitând.*

*Măine vom fi mai departe;
Fiece pas, o vecie,
Care, amară, sfâșie
Liniștea noastră de moarte.*

*Vremea și lumea uitând,
Lângă prietenii duși,
— Neprețuiții apuși —
Măine vom fi mai curând.*

TIMPUL CU SECETA LUI

*Timpul cu seceta lui
Bate 'n grădina mea
Și 'n a vecinului.*

*A început ieri abia
Cu a veninului
Orelor cumpănă grea.*

A început ieri abia
Timpul cu seceta lui,
Azi cade stea după stea.

S E A R A D E A Z I

Seara de azi
Turbure, rece,
Începe-a trece
Lină, pe brazi.

Aud, de când,
Departa, aproape,
Sgomot de ape,
De timp trecând?

Lină, pe brazi
Începe-a trece
Turbure, rece,
Seara de azi.

C I O R N Ă

Seara m'ascund de lumina oraşului
Şi în pădure, pe munte, m'afund,
Clipele vechi sună în ramuri,
Lină cădere de ape pe prund.

Seara m'ascund de larma oraşului
Între prietenii arbori, pe munte
Ei îmi alungă marea nelinişte,
Umbra anilor grei de pe frunte.

AUREL MARIN

DRAGOSTEA LUI FLAUBERT PENTRU LOUISE COLET

— „CORESPONDANCE“ DE G. FLAUBERT, FASQUELLE 1927 —

În corespondența lui Flaubert, se poate urmări dragostea lui pentru doamna Louise Colet, dragoste care i-a dat mult de gândit asupra femeii, a caracterului și a conținutului ei sufletesc.

La 4 August 1846, când Flaubert avea 25 de ani, începe o lungă serie de scrisori către doamna Colet, în care își desvăluie sentimente și gândiri romantice, sufletul de poezie care-i constituia abundent notarea sa interioară și de care s'a ferit aiurea ca de cel mai mare vrăjmaș.

Ea nu era o femeie ca celelalte, pentrucă era cultă și scriitoare și ea. De aceea dorea Flaubert, să aibe cu ea mai mult o camaraderie bărbătească, decât legături sentimentale. Ar fi dorit să poată discuta cu ea la infinit chestiunea care-l obseda: *arta*. Simțea cu atât mai mult această nevoie, cu cât avea impresia că a pierdut pe cel mai bun prieten al său care se căsătorise. Voia să stea cu ea de vorbă, fără reticențe, fără gelozii meschine; să-și poată deschide sufletul ca unui amic, mărturisindu-și păcatele și sentimentele, cerându-i sfaturi în orice împrejurare. Cu timpul își dădu însă seama că speranța sa fusese himerică și că nu avea de a face decât cu o femeie în adevărata ei expresie. Se plânge de el în fiecare scrisoare, e cuprinsă de neîncredere, îl tratează de ingrat. În zadar vrea el să-i dovedească netemeinicia și micimea acestor preocupări, căci ea devine din ce în ce mai exigentă. Ii pretinde să vie mai des la Paris, ba chiar îl roagă să se mute cu ea acolo. Dar el rezistă la tentație pentrucă-și prețuește independența și iubește singurătatea în care trăește la Croisset. Liniștea și confortul dela țară sunt neprețuite la înfăptuirea operei căreia și-a consacrat existența. Pe de altă parte îl reține maică-sa rămasă văduvă și care și-a pierdut fiica, sora mult iubită de Flaubert. Totuș el își iubește Muza, cum numește pe doamna Colet, și adesea își exprimă dragostea cu toată pasiunea unei imaginații romantice. Dar nu-și pierde niciodată controlul. Niciodată nu spune muzei sale „pentru totdeauna”. El e convins că totul e trecător și nu pricepe cum se mai pot înșela oamenii asupra fragilității sentimentelor, când însăși trecutul lor poate să le fie pildă. Pentru a deschide ochii iubitei, îi reproduce povestirea unui bătrân, care timp de 20 de ani a iubit cu o constanță de neînchipuit. În primii 7 ani, fiind despărțit de iubita lui, se scula în miezul nopții fără ca să fie văzut de ai săi, și alerga cale de vreo patru poște pentru a căuta corespondența venită dela ea. A urmat un răstimp de tăcere, apoi a mai revăzut-o

odată. Și-au scris iar, dar din ce în ce mai rar până când nu și-au mai scris deloc, înfâșșit femeia a murit. El a uitat-o cu vremea, ea chiar a mai iubit de atunci de mai multe ori. Făcută e făptura omenească, ca să vadă surpându-se cele mai temeinice așezări, fără a mai lăsa urme. E o prea mare îndrăzneală ca omul să zică în dragoste vorbele „pentru totdeauna“, de vreme ce viitorul e șubred și nesigur.

Dar cecece nu putea ierta doamna Colet lui Flaubert, era faptul că el punea alte țeluri mai presus decât iubirea. În zadar el caută s'o convingă (I, 113) „Încă acum, ceea ce iubesc mai presus de tot este forma pentru că este frumoasă și nimic nu e mai presus de ea. Femeile au inima prea arzătoare și spiritul prea exclusiv ca să înțeleagă această religioasă a frumuseții, abstracție făcând de sentiment. Le trebuie mereu o cauză, un scop“. Flaubert e supărat că ea își neglijează arta pentru o „dragoste pământescă“ I, 152 „... poți tu să pui mai presus adorația unei frumuseți relative decât cultul celei adevărate?“

Flaubert încetează să mai scrie doamei Colet, în decursul unei călătorii în orient, pe care o face în compania prietenului său Maxime Ducomp. Mai târziu, când își reiau relațiunile, îi motivează această tăcere în mod sincer dar cam brutal. II, 181 „Ei bine, liniștește-te căci m'am gândit foarte, foarte des la tine. Dacă înainte de a pleca, n'am venit să-mi iau rămas bun, e, că eram sătul de sentimente. Mă simțeam iritat, preferam să nu te revăd, cu toate că de multe ori aș fi dorit-o; simțurile mă chemau, dar nervii mă rețineau; și-mi rămăsese din toate acestea o înduioșare izvorită din amintiri, care nu mai avea nevoie de exteriorizări“. De acum înainte tonul corespondenței e de altfel schimbat. Flaubert pare că nu se mai adresează atâta unei femei iubite cât unui spirit literat, căruia îi poate comunica frământările sale artistice, îndoielile și principiile sale despre frumos.

Totuși, o mai iubește încă în felul lui, cel puțin o afirmă din când în când. Dar dacă nu vrea să se manifeste prea mult, e că s'a obișnuit să-și înfrângă pasiunile. Crede că de le-ar da drumul, l-ar mistui în întregime, îndepărtându-l de scopul vieții sale. Conșcărându-se artei, s'a retras la țară, ducând o existență aproape monahală, fără alte orizonturi dect cele cuprinse în vâltoarea imaginației sale. Așa se înțelege cum buturuga ce ardea în vatră, putea înlocui pentru el un întreg peisagiu.

II, 101 „Dar te iubesc, biata mea muză, și te sărut. Într'adevăr, dacă te-aș vedea în toate zilele poate că te-aș iubi mai puțin; dar nu, și pentru multă vreme încă, tu trăiești în adâncurile inimii mele de unde nu ieși la iveală decât în zi de sărbătoare“. Dar se simte că nici ea nu-l mai obosește atât de mult cu gelozia și setea-i de femeie pasionată. Ori că s'a resemnat, ori că înțelegându-i firea caută să-i fie pe plac. S'ar putea crede că marea lor dragoste, evoluiază spre o caldă prietenie sau că-și prelungește agonia din puterea obiceiului. În orice caz, Flaubert nu încetează să-i dea sfaturi literare. Ea îi trimite manuscritele, iar el le corectează conștiin-

cios, încurajând-o fără restricții. Astfel descoperă în lucrările ei simțul dramatic și coloritul, dar nu tăinuște că ce-i strică, e ceea ce numește el filosofismul, adică prea marea abundență de maxime și glume politico-sociale. O sfătuște să evite pe cât poate obiceiul cel mai de neînving al femeilor, gustul nepreciziei sau tendomania cum o numește el. La drept vorbind, Flaubert nu era un judecător prea aspru când era vorba de prietenii săi așa încât i se pare că a mers prea departe, deși e satisfăcut că a a putut-o face. II, 205 „Ce bine e ei, biată Muză, să-ți zici așa tot ce gândești! Da, ce bine e! Căci ești singura femeie căreia un bărbat i-ar putea spune asemenea lucruri“.

Astfel el are mereu vorbe bune către ea, chiar atunci când mai apare vechiul ei instinct feminin de gelozie, II, 275 „Dacă trupurile noastre sunt despărțite, zice el, sufletele noastre se ating, al meu e adesea lângă al tău“.

Se mai ivesc din când în când neînțelegeri, ca atunci când Muză vrea, fără întârziere să cunoască pe mama lui Flaubert. El îi făgăduiește că va face tot ce-i va sta în putere de oare ce ea insistă, dar e cam mâniat pentru că nu pricepe această nouă fantazie. Nu învederează raporturi posibile între cele două femei, II, 337 „Bătrâna nu prea e comunicativă și a încetat de a vedea nu numai pe vechile sale cunoștințe dar chiar și pe prieteni“. Pe de altă parte, Flaubert recunoaște că firea Muzei s'a îndulcit cu vremea, și că a învățat să-și domine cerințele. El găsește că aceasta se străvede chiar și în ultima ei operă „la Servante“ II, 341, „...obsearvă că, cu cât ai frânt în tine elementul sansibil, cu atât cel intelectual a crescut; pe măsură ce pasiunea a ținut mai puțin loc în viața ta, arta s'a desvoltat. Compară în amintirea ta ceea ce scriai acum câțiva ani în mijlocul frământărilor cu ceea ce scrii de doi ani, și vei mulțumi poate acestor lacrimi vărsate care ți se par atât de sterile...“

Câte odată își regretă asprimile pentru care îl dojenește prietenul său Bouilhet II, 342 „Te fac să suferi, biată scumpă prietenă; dar crezi tu că o fac din rea voință, din plăcere, și că nu sufăr știind că te fac să suferi? Nu-mi vin numai lacrimi la acest gând, ci strigăte de mânie mai bine! de mânie împotriva mea, împotriva încetinei mele, împotriva destinului care a hotărât să fie așa“. Și ca să-i facă plăcere iată ce-i spune: II, 344. „Știi tu despre ce am vorbit ieri toată seara cu mama? Despre tine. I-am spus multe lucruri pe care nu le știa sau pe care le bănuia doar pe jumătate; ea te-a apreciat și sunt sigur că în iarna asta te va vedea cu plăcere“.

Însă el îi mai făgăduise să se instaleze pe iarnă la Paris și acum se vede nevoit să renunțe. Deoarece Muza e mândrită, Flaubert încearcă s'o mângâie protestând că ea nu este o „afecțiune secundară“ în viața lui, II, 345. „Totuși, aproape că n'am afecțiuni omenești mai presus de aceasta și cât despre afecțiunile femeiești, îți jur că ești prima, singura și afirm mai mult; n'am avut nicio dată vreuna în felul acesteia, nici atât de lungă și atât de dulce, și de profundă mai cu seamă“. El îi afirmă că dacă ea pretinde,

el va merge totuși la Paris și că va sta oricât va voi dansa. Dar în acest caz, va trebui să renunțe cu totul la romanul său „M-me Bovary” pe care nu l-ar putea continua decât în liniștitul său cabinet de la Croisset, „Eu sunt ca o oală cu lapte, pentruca smântâna să se prindă, trebuie s'o lași în tihnă”. Muza însă nu se resemnează cu toate argumentele ce i se dau, ceea ce iară provoacă o ceartă neplăcută, II, 355 : „Cum vrei ca un om îmbâcsit de artă cum sunt eu, neconținut îmbâcsit de artă, neconținut însetat de idealul pe care nu-l atinge niciodată, a cărui sensibilitate e mai ascuțită ca lama unui briciu și care-și petrece viața bătând amnarul ca să iasă scânteii, etc., etc., cum vrei tu ca un astfel de om să iubească cu un suflet de 20 de ani și să aibe acea *ingeniozitate* a pasiunilor care îi este floarea”.

Pe măsură ce doamna Colet se obișnuiește cu ciudățeniile prietenului ei, trec anii, dar nu fără neîncetate revolte, acuzări și reproșuri. Așa încât Monstrul, cum se iscălește câte odată Flaubert, este deabinelea sătul, II, 384 : Vai ! simți tu că eu nu ți-am spus vreodată nici un sfert din lucrurile pe cari nu le scriu, eu care sunt așa de aspru după cum o pretinzi și care n'am „nici nmbra unei aparențe de dragoste pentru tine”. În realitate el nu mai are pentru ea decât „o mare atracție fizică mai întâi, apoi o legătură spirituală, o afecțiune virilă și așezată, o stimă duioasă”. II, 398 „Am vrut să te iubesc, explică el, într'un fel care nu este acela al iubiților”. Flaubert crede în superioritatea acestui simțământ, pe care-l atribuie spiritului nou al epocii actuale II, 390, „... o reacție teribilă se face în conștiința modernă contra ceea ce se numește Dragostea. Aceasta a început prin râgete de ironie (Byron etc.) și secolul întreg privește cu lupa și disecă pe masa sa mica floare a sentimentului care mirosea așa de bine ... altă dată !”

Ne apropiem de clipa când încetează relațiile dintre artist și muza sa. Când și când, în scrisorile către prietenul său Bouilhet se străvede induișoarea III, 10. „Ce mai face sârmana Muză ? ce faci din ea ? ce mai spune ? Imi scrie rar, Mi se pare că la drept vorbind i s'a urât de mine. A cui e vina ? A destinului. Căci în această privință eu îmi simt conștiința curată și nu-mi găsesc nimic de zis. Ori căreia în locul ei i s'ar fi urât deasemenea. N'am nimic *amabil* și o spun în sensul adânc al cuvântului. E singura care să mă fi iubit. E oare un blestem căzut din cer ! Dacă ar îndrăzni, ar afirma că eu n'o iubesc. Și totuși se înșală !”

Cu vremea care tot trece, muza ține din ce în ce mai puțin loc în sufletul lui Flaubert. Aproape că numai pomenește de ea. În schimb, pe alocurea, presărate prin numeroasele sale epistole, găsim reflexii asupra femeilor, gândiri nu tocmai binevoitoare. Astfel, rând pe rând el află căsătoria tinerelor fete pe care le cunoscuse în tinerețe. Una din ele așteaptă un copil. Iată cum se exprimă cu privire la ele : III, 29. „Empireul meu feminin se golește cu desăvârșire. Ingerii tinereții mele devin menajere. Toate fostele mele stele devin candeli și acei săni frumoși care-mi legănau sufletul vor semăna în curând cu niște bostani”.

Care sunt concluziunile lui Flaubert asupra femeilor? Este încredințat că le-a înțeles dinamica și că tot conținutul lor sufletesc se poate rezuma astfel: „Nu vedeți că sunt toate îndrăgostite de Adonis? Ce le trebuie e veșnicul mire. Ascetice sau libidinoase, ele visează de dragoste, de dragostea cea mare; și pentru a le vindeca (cel puțin pentru moment) nu le ajunge o idee, ci un fapt, un om, un copil, un amant“.

S'a încheiat cu desăvârșire capitolul de dragoste al lui Flaubert pentru doamna Colet. S'a nimicit simțământul, dar ce e mai trist, s'a nimicit și stima, și prietenia pe care Flaubert pusese tot prețul. Afinitatea celor doi protagoniști de odinioară se va transforma într'o banală rivalitate dela om la om, neîncetând să scânteze amarele ironii ce vor spulbera cenușa pe trecuta lor chezășie.

După ce ea îl atacă în romanele ei, atribuindu-i josnice pasiuni, coboară muza în gloata femeilor pentru care Flaubert arboarează cel mai vădit dispreț. III, 169 „Iată ce înseamnă să iubești Muzele! Am râs de e-ou că era să-mi plesnească coastele!“

EDMEÉ TOMASIAN

BCU Cluj / Central University Library Cluj

PROBA DE SÂNGE

— BALADĂ de I. ARANY —

În codrul cel umbros din Radvány
Il aflară mort pe tânărul Bârczi
Pumnal lung și fioros în mândra lui inimă:
„Dovadă mai presus de orice îndoială
Că a fost răpus de-o mână criminală!”

Îl transportară în castelul familiei
Il așezară pe patul morții,
Neprimenit de haine, nespălat de rană
În sângele închegat zile după zile
Zace acolo pe catafalcul simplu.

Veghează lângă mort paznici cu alebarde:
„Nimeni aici nu poate să intre!”
Și dacă ar veni mama, sora
Să-l plângă? — Nu-i voe, nici ele,
Vai de cine trece peste acest consemn “.

Din iatac în iatac își ascunde înnecat
Plânsul sguduior Doamna-mamă
Tatăl cu pecetea-i la proba de sânge
Citează pe toți câți i se par suspecți
Dar dacă-i dovedește gălgăirea sângelui.

Camera-i blănită cu postav negru
Soarele aici nu pătrunde cu razele-i
A luat loc lângă mort pristavul,
Preotul, lumânările, crucea,
Cadavrul bate în reflexe de ceară.

„Se între întâiu dușmanii ce i-a avut..“
Vin în șir cum îi poștește tatăl —
Zădarnic, rana nu se urnește
În vreme ce la capul mortului se perindă.
„Nu-i acesta asasinul, nici ăsta, nici ăsta...”

„Dar cine-i?!“ strigă bătrânul Bârczi,
„Această rană nu s'a făcut singură
Dați-mi pe asasin, chiar dacă bănuiala
Mi-ar străbate până în inimă,
Îi bănuiesc pe toți câți sunt în viață!?”

„Să între deci tinerii lui prieteni...!”
Vin în rânduri atâția feciori mândri
Îi doare văzându-și tovarășul mort
Și n'a căzut măcar pe câmpul de luptă,
Nici acum rana mortului nu gălgăie.

„Să vină curtea toată cu mic cu mare,
Să vină toți iobagii satului!”
Nu trece nimeni fără lacrimi în ochi
Induioșaji sunt foarte văzându-și domnul tânăr
Dar lacrimile nu fac să sângereze rana.

„Să vină și Doamna-mamă și soru-sa!”
Suspiniul fecioarei tăia ca o lamă,
Imbrățișându-l mama se aruncă peste mort,
La toate, cadavrul rămâne nepăsător,
Sângele pe rană e tot o pată neagră.

„Să intre în fine și scumpa lui mireasă,
Frumoasa fecioară Abigel!”
Vine. Ochii sclipitori privesc pumnalul
Fața ei, o statuie, picioarele i-au înlemnit
Din rană sângele gălgăie roșu.

Niciun strop în ochi, niciun vaiet,
Se uită încremenită la catafalc,
E groaznic ce se petrece acolo,
Inima înghiață în bătăile-i:
„Copila mea, tu ai răpus pe acest tânăr!”

Se repetează vorba — cu gândul aturea
Ascultă, ascultă și-apoi astfel grăiește:
„Pe tânărul Barcezi nu eu l-am ucis,
Martor mi-e cerul cu toți îngerii lui,
Dar acest cuțit eu i l-am pus în mână.

Inima-mi ardea de dragostea lui,
O știa, piedeci între noi nu erau
Mă molesta totuși să i-o confirm mereu
Fiindcă el altfel își răpune viața,
Glumind i-am oferit pumnalul: s'o văd!”

Sălbatec fierul din rană îl smulge,
O flacără cumplită i-a învălvorit ochii
Râde și plânge învărtind cuțitul
Cu un fioros șipăt o ia pe ușă afară
Nimeni nu îndrăsnește s'o împiedece .

Fuge în mijlocul largei uliți
Dansează acolo singură, cântă
Un cântec vesel-amar: a fost odată o fată
Care s'a jucat cu inima feciorilor
S'a prea jucat cu inima iubitului...

TEODOR MURĂȘANU

Zaharia Bârsan, Domnul de Rouă; Aurel Marin, Poezii; George Todoran, Rod peste Măine; Ion Vlasiu, Am plecat din Sat; Corneliu Axente, Legea Munților; Mircea Alexiu, Invinșii; George A. Petre, Umbre și Lespezi.

Poetul Zaharia Bârsan a publicat de curând poemul său dramatic, foarte frumosul său poem, *Domnul de Rouă*. Revista noastră l-a anunțat, înainte de a fi jucat pe scena teatrelor noastre naționale din Cluj și București, iar autorul ne-a trimis spre publicare o parte din „Domnul de Rouă”, care a apărut astfel, pentru întâiași dată, fragmentar, în paginile noastre. În același timp „Cartea Românească” a retipărit „Trandafirii Roșii”, cealaltă realizare poetică a d-lui Zaharia Bârsan în genul dramatic. Coperta înfățișează, fără gust, un trandafir răsfoiat ca o varză roșie... E tot ce editura bucureșteană a găsit mai ieftin ca realizare artistică pentru admirabilul poem al d-lui Zaharia Bârsan?...

Dar să revenim la *Domnul de Rouă!*

Acțiunea poemului se încheagă dintr-o legendă solară poporană pe care autorul o transfigurează în fătura plină de poezie și de farmec simbolic a poemului dramatic de față. La acest mit poporan poetul nostru a mai adăugat ca izvor al inspirației sale un eres povestit în „România Pitorească” a lui Vlahuță. Acesta din urmă i-a folosit pentru „localizarea” acțiunii din poemul său, așa cum vom vedea îndată.

O legendă povestește dragostea dintre Soare și Lună, frate și soră. Ei nu se pot întâlni însă niciodată. Luna plânge, de când e lumea, de dorul soarelui și, din lacrimile ei, se naște „Craiu de Rouă”. Soarele, aflând aceasta, îl tot caută pe copil și, de câteori îl vede, îl învâluie cu atât avânt de dragoste în giulgiul de foc al razelor sale, încât e gata să-l omoare. Copilul fuge din calea dragostei omoritoare, se ascunde pe unde poate și iese numai noaptea la iveală: vieța lui se desfășoară numai sub lumina slabă iubitoare a mamei sale, luna... După legenda însemnată în cartea lui Vlahuță, amintită mai sus, Craiu de Rouă se plimba noaptea pe „drumul lui Traian”, cale largă pietruită ce pornește din Valea Dunării, de lângă satul numit azi Cefeiu — vechea Malva a Daciei Malvense... și se înfundă cu cellalt capăt în munți. Odată, pe când Craișorul se întorcea acasă, spre ziuă, întârziind, l-a prins soarele pe drum și, îndreptând doar o singură rază asupra-i, l-a băut dintr-o sorbitură.

Din aceste izvoare legendare admirabile, poetul Zaharia Bâr-

*) Ținem să remarcăm și de data aceasta că nu editura ci autorul ne-a trimis volumul. Editura nu are acest civilizat obicei... editura „Cartea Românească” din București...

san și-a plăsmuit subiectul lucrării sale dramatice în versuri, care se întinde pe cuprinsul a trei acte. Lucrarea este închinată „Memoriei marei artiste dramatice Olimpia Bârsan, — care n'a avut norocul să vadă jucată această piesă, — a cărei redacție aproape definitivă mi se pare c'a cunoscut-o și a prețuit-o. Fantazia bogată a poetului nostru inventează în primul loc peripețiile necesare acțiunii poemului, transfigurând izvoarele legendei și înfrunzind acțiunea în personaje atât de bine profilate, așa de meșteșugit adaptate mediului și timpului. — Acțiunea poemului se înfiripează pe la începutul așezării Țărilor Românești la un Castel din munți.

În seara unei zile cutropitoare de vară stau de pază în curtea din fața Castelului, Căluș și Zarvă, un călugăr misterios. La început se vaietă de căldură, apoi, când sosește Moșuleț, vorbesc despre stăpânii cei vechi ai Țării și de cei de acum: de Crăișorul Alean, și de Doamna Luna, al cărei soț tânăr plecase de douăzeci de ani, îndată după nuntă, să apere împreună cu Dionoru, unchiul Doamnei, hotarele năpădite de dușmani. De atunci Doamna îl tot așteaptă, având ca singură mângâiere pe fiul lor Alean. Acesta însă pleacă în fiecare noapte hoinar, cu prietenul său Nourêl, dormind numai ziua. Doamna Luna este îngrijorată când află că Alean se duce noaptea să vadă pe Taina, care locuște în peștera Babei Duna, pe care unii o socotesc drept mama Tainei. Doamna trimite după bătrâna vrăjitoare căreia-i ordonă să nu-l mai lase pe Alean la Taina, că altfel le izgonește din țară:

Baba Duna: Da... da... la față... bine... Dar... dacă lui îi place
Să vină... ce pot face cu tineri năsdăravani?
Că Taina-i o copilă de șaisprezece ani!

Doamna: Dar eu... eu sunt o mamă... O mamă 'ndurerată...
Nu vreau să mi pierd copilul... Pricepe-mă adată!
Atâta am pe lume din visul meu trecut...
Că tatăl său se duse... De-abia l-am cunoscut!...

Baba Duna, înainte de a pleca, îi cere Doamnei să-i ghidească 'n palmă. Cu greu Doamna Luna se înduplecă; dar Baba Duna se îngrozește de ceea ce vede. Silită, spune pe ocolite prevederea ei. Toți înmărmuresc de groază, ceea ce Doamna observă. În această împrejurare sosește Dionoru, care se arătase ceva mai înainte paznicilor curții. El și vestise pe „capii de țară” să se adune la Castel și răscolise „lumea din șesuri, de la munte, Din văi, de pretutindeni, să iasă la hotar, Să mântue moșia de jug și de amar”. Dionoru înspăimântă și mai tare pe cei dela Curte. El spune Doamnei că soțul i s'a prapădit în luptă, când a venit după dânsul, la hotar, să-l caute și să apere împreună țara:

M'a găsit! Il văd aieva, A trecut pe lângă mine
Un copil... Ca o minune... O lumină... alergând...
A intrat în toiul luptei și-a căzut în primul rând...
L-am ielit; mai mare mila...

Dionoru mai vrea să-l pună pe Alean, Domn al țării. În timpul a-cesta sosesc la curte moș Celei, Rovine, Volbură și alte căpetenii ce fuseseră chemate de Dionoru. Toți așteaptă pe Alean, care so-

sește, înfârșit, cu Nourel gata de plecare. El refuză cu încăpăținare domnia oferită de Dionoru și de boieri, cărora le spune că nu vrea, nu poate s'o prmească:

Nu pot... Vă spuie mama... Și eu nu sunt de vină!
Domnia să trăiască pe valuri de lumină...
Curată... și ferită de umbre din apus...
Și-a mea... e numai noaptea și stelele de sus!
Nu pot!...

Și, spre desnădejdea tuturor, pleacă împreună cu Nourel, în hoinăreala lui obișnuită, la iubita lui Taina.

Actul al II ne înfățișează, printre alte episoade, gelozia flăcăului Arin, care iubește pe Taina, căreia-i vestește svonul că pe Alean vor să-l facă Domn. Taina îi mărturisește iubirea ei nemărginită pentru Craișor. Venind Baba Duna, Arin îi cere un leac de somn, că nu poate găsi odihnă. Baba i-l dă.

Sosește întâiu Nourel. Cinstind un pahar de vin din ploscă, cu Arin, acesta-i strecoară câteva picături din băutura adormitoare. După ce sosește și Alean, Arin pleacă. În restul actului, se desfășoară dragostea minunală a lui Alean cu Taina. El îi spune despre neprimirea Domniei, apoi îi promite că noaptea viitoare o va duce la un schit să se cunune cu dânsa. Între timp intrarea peșterii fusese astupată cu bolovani de afară iar feciorii uciseseră toți cocoșii care vesteau timpul. După ce năruesc bolovanii, zăresc lumina zilei. Nourel adormise amețit de băutură și-l sfătuește pe Alean să fugă „prin codri mai de-adreptul, ferit de frunza rară, pe sub maluri că soarele e gata să răsară...” Alean gonește nebun spre casă.

În actul III, ni se înfățișează așteptarea lui Alean la Curte. Toți sunt îngrijorați că n'a sosit nici după răsăritul soarelui. Când vine Dionoru și trimite pe paznici să aducă din vale lumea, dă de Călugărul misterios pe care-l oprește și-l descoasă. Acesta vrea să scape; dar Dionoru recunoaște 'n el pe călugărul căruia-i dăduse demult pe un fiu al Craiului, al fratelui său, să-l crească, departe la un schit de munte. Călugărul și povestește cum l-a crescut mare și, când a împlinit douăzeci de ani, — tocmai intraseră dușmanii la hotare — a plecat cu el la luptă. S'a oprit o noapte aici la Castel. Dar tânărul a mai rămas încă două și s'a cununat cu Domnița Luna. Dionoru și Călugărul își mărturisesc tare taina: *Doamna Luna se căsătorise cu fratele ei, fără să știe*. Din unirea lor s'a născut Alean. Sina ascultase acestea de sus dela fereastra castelului și fuge îngrozită. Astfel legenda noastră se intrupează într'o întâmplare tragică, tot așa de sguduitoare ca 'n tragedia antică Alean vine. Dionoru și poporul, care nu știu că soarele îl arde pe Alean cu dragoste caldă omoritoare, îl țin, îl opresc, cerându-i să le fie Domn. El nu vrea dar nici în Castel nu poate intra, fiindcă Dionoru luase cheile porții dela Moșuleț. Atunci Alean moare de îmbrățișarea arșiței soarelui — și restul legendei se împlinește prin aceasta, întregind tragicul acestei existențe. Când Doamna Luna iese din Castel îl află mort. Dionoru e ales Domn de către mulțime. La sfârșit, sosește și cellalt cal al lui Nourel, cu care plecase Taina dela peș-

tera Dunei, după Alean. Dar calul vine singur. Și Taina se pierduse.

Această sarbădă redare a poveștii minunate din poemul *Domnul de Rouă* e departe de frumusețea și erta originalului care trebuie citit neapărat. Versurile ce o îmbracă sunt foarte alese, pline de muzică, de duioșie. Poezia acestei sguiduitoare drame este una din cele mai alese din câte s'au scris. În privința aceasta *Domnul de Rouă* stă, ca un al doilea giuvaer, lângă *Trandafirii Roșii*. Mie mi se pare chiar, că prin vigoarea concepției și prin concentrarea plastică a expresiei poemul cel nou este și mai prețios ca artă poetică. Personajele sunt pline de viață și bine individualizate — fiecare având o configurare aparte, proprie. Acțiunea simplă și plină de mișcare împletește scene de duioșie, de umor (inceputurile actelor I și III) și de tragic într'un firesc cu acel al vieții, care totuși se împacă minunat cu oarecare atmosferă feerică de basm, acolo unde poetul are grijă să talmăcească simbolul legendei în forme reale. Limba poemului este încântătoare ca și muzica versurilor care fac din d. Zaharia Bârsan cel mai destoinic mânuitor al versului dramatic pe care-l are literatura contemporană. Dominanta suflătoare care predomină și într'o măsură determină acțiunea este taina fatală ascunsă de tâlcul legendei. Într'insa trebuesc căutate toate îmbolburile acțiunii. Iar conflictul răsare din această culminare destinului Doamnei Luna și a lui Alean către împlinire, care se ciocnește însă de trebuințele reale, umane, ale celor ce se îngrijesc de soarta țării, de viitorul ei, cerând lui Alean să primească Domnia.

Și lumea aleasă a personajelor apropie poemul acesta de tragedia antică. Dacă ar fost unitate de loc ar fi fost o apropiere completă; dar adausul conflictului pomenit precum și scenele hazlii, alături de alte atâtea elemente ale teatrului modern deosebesc poemul nostru de teatrul vechiu. În orice caz există în *Domnul de Rouă* respectul cerințelor mai vechi ale artei dramatice, pe care teatrul de avangardă nu le poate mistui, știm! Dar arta dramatică nu se identifică cu aceste înnoiri, deși ea poate să nu le fie străină; după cum nu este deloc străină nici pieselor cu structură oarecum „clasică“.

Poemul „*Domnul de Rouă*“ este, în primul loc, o operă de artă literară desăvârșită. L-am văzut jucat — des tul de bine, deși nu cum ar fi trebuit și cred că este și una din realizările scenice de primul rang.

În toamna anului 1938 d. Aurel Marin a mai scos de sub tipar o plachetă de *Poezii*. Sunt șaptesprezece bucăți versificate în care găsim aceleași preocupări cunoscute și până acum ale poetului nostru. Se pare că d. Aurel Marin nu a mai găsit nimic nou să ne spună și nimic altfel decât spusese și până la acest ultim caet de versuri. Aflăm aceleași noutăți ritmate ale inspirației domniei sale, puțin cam uscată:

Pe munți s'au înapoiat
În batere lină de vânt.
În sbor înalt, planat
Pasări fără avânt...

Aceiași tremur pentru petrecerea nestăvilită a clipelor :

Vameșe vieților, orele
Nu încetează să cadă.

Dar simțirea aceasta se exprimă monoton, cenușiu, nediferențiat. O singură poemă a volumului merită să fie reținută, pentru oarecare împlinire a unei simțiri întregi pentru închegarea rotunjită a câtorva impresii diferite într'un tot: *Convorbire*. Versurile d-lui Aurel Marin, strânse în placheta de față sunt extrase din revista „Țara Bârsei” din anul 1938.

Inspirația poetului nostru este lipsită de avânt, n'are îndestulătoare fantazie și nici emoție adâncă. Avem aici, într'adevăr . . . *versuri*. Inceputul poemei *Veste de departe* sună ca o amenințare :

Sorocul împlinit, lăsând puterea
Pământului — și vinul și muerea,
Mă voi retrage trist dintre prieteni
La umbră grea de munte și de cetini.

Ca și ultimele versuri dela sfârșit:

... Căci peste stihul meu fugar de-acuma
Se va așterne tot mai groasă bruma.

Editura revistei „Lanuri” din Mediaș a publicat, astă vară încă, un volumaș de versuri, cu aceeași înfățișare curată și îngrijită ca și celelalte. Beditate mai înainte. El se întitulează, foarte nepotrivit pentru frumoasa noastră limbă: *Rod peste Măine!*

Poemele din acest volum sunt ale d-lui George Todoran, un tânăr învățător din județul Cluj. Am ținut să însemnăm aici ceva despre talentul acestui poet, deși o facem cu oarecare întârziere. Este ciudat, mai întâiu, faptul că și d. Todoranu se înclină, cu oarecare smerenie, poeziei cu pretenții „deficiliste”. *Dac'am înțeles bine*, ideea că tristețile ce picură în versurile sale nu-s doar găтели cu flori mirositoare ci murmurări potolite de rugă liniștită, la un altar unde se nchină, cucernică, o credință vie, — se exprimă astfel, în cea dintăiu poezie a volumului :

Prietene, de vei opri cândva flămânde gene
Pestre tristețile ce picură aici,
Nu turbura truditul cer de licurici
Cu bucuria 'n brău de sânziene.

Ascultă 'ncet adâncul crez de ape,
In vremea prinsă la fântână de amurg:
E-o rugăciune nouă pentru burg
La care liniștile vin să se adape.

Și treci apoi de ai un Dumnezeu
Mai sus puțin de treptele de var,
Genunchii blânzi închină-i la altar
In amintirea cântecului tău. (Cântec pentru om)

Această exprimare „dificilă” este vădit căutată, construită și nefirescă. E greu de înțeles pentru ce poetul o preferă alteia, normale... De cât doar numai dacă și dănsul crede că imitarea apucăturilor la modă te poate urca la o treaptă anumită de... artă. Dar d. To-

doranu are talent. El mănuește un vers bine conturat, cizelat uneori în forme perfecte. Însă demonul „originalității“ (= noutății la modă) îl face să caute mereu expresiile cele mai ciudate, mai șterse, cunoscute manierismului poetic contemporan :

... Mi-e sufletul bolnav de drum și de tristețe... (Poem)

... Aș vrea să plec departe, în țara scrisă 'n strună
Să-mi crească amintirea 'n urmă, soră bună
Și mânzii timpului peste tristeți s'apuce,
Dar mână nu-i, să mă coboare de pe cruce. (Dorință)

Sau, în poezia *Che are*, în care dorul adevărat, sincer, este strangulat de aceeași expresie căutată, nefirească, artificială :

Știu undeva o casă mică,
Tăcută și tristă ca ochii tăi mici,
Sub strașină un cuib de rândunică,
Adună cerul risipit, din ochi de licurici.

Acolo a ațipit a mintirea visând *)
Peste întinsul poemului așternut,
Doar porumbeii gândului mai trec din când
În când, purtând lumina 'ntâiului sărut

Amurgul paște liniștea din seară
Iar vremea-i din ce în ce mai flămândă.
Un călător a uitat acolo o vioară,
Ce-așteaptă de-atunci o mână plâpândă.

B Stranele-au îngenunchiat acum la liturghie
În timp ce îngerii 'ndoielilor se scaldă
— Cine moare pana 'n mări de elegie,
Frângând rugăciunea ca o pâne caldă?...

În margini de împărăție mireasă
Hai să pornim hăt sus pe creste.
Știu undeva un drum, un vis și-o casă,
În care 'ncapem (!) amândoi ca 'ntr'o poveste.

lată alte versuri, făurite după același calapod pretențios. — Poetul coboară la stână :

Unde prietenul baci cu vreascuri de astre
Fierbe 'n zodie de lapte, cântec de lumină...

Sau :

Dau pinteni timpului spre ho'de de stele
Tot presărând pe drum un braț de soare... (Fratelui (!) Vers)

Adăugați apoi o mulțime de naivități, de expresii decalcate după alți poeți care au avut și ei proasta inspirație de a le folosi — un fel de râie versuitoare (era să-i zic „poetică“) care se întinde înfricoșător printre tinerețea asta simțitoare și, prea ușor molipsită. Un vocabular scos din naftalină sau fabricat din cuvinte moarte, culese anume și înșirate convențional, fără rost: Inscricție în rugăciune, liniștele colindate 'n manuscris, prietena unică din poem, fruntea scrisă 'n anotimpuri înflorite, scutură amintiri pe leat de poezie... gânduri apriline, noapte mare cât un pui de întrebare ; Cineva te-așteaptă în poem. etc. Aceste imperfecțiuni și prețiozități arată lipsa unei cunoștințe artistice și o tinerețe prea puțin îngrijorată de sim-

*) Cătă lipsă de muzicalitate în aceste hiaturi... citiți tare și rar versul acesta!

țul răspunderii, când crede că o simțire adevărată se poate înfățișa cu orice fel de îmbrăcăminte, lipsită de măsurile proprii trebuitoare.

Din versurile d-lui George Todoran nu au putut fi înlăturate nici reminiscențele supărătoare lăsate de lectura poeziilor ce l-au precedat: din Ștefan Baciuc*), George Popa, Arghezi (ii ia până și acel celebru „ușure“, cea mai urită pescuire a vocabularului arghezian), ba chiar din Cernăuș*). Din cele cincizeci și două de poeme ale volumului de față se pot socoti că aduc ceva din simțirea poetului numai opt: Cântec pentru om, Intoarcere, Țiganca, Poem cu Tristeți, Trec anii, Descântec în Vers, Destăinuirii și Gânduri. Deși mai toate sunt supuse obiecțiilor de mai sus. Cele mai bune mi se par, dintre acestea: *Țiganca*, *Intoarcere* (al cărei sfârșit e slab), *Poem cu Tristeți* și *Trec anii*. Este o anumită atitudine lirică și în *Destăinuirii*. Iată cum vede poetul pe Țiganca. Citez, cu regret, un fragment numai:

Mi-e inima drum și drumul hodină
Șopârle verzi și cenușii de lumină,
Port în sânul meu cald de piatră.
Un pumn de primăveri dospite,
Strigă 'n mine chemări de ispite.
Cu laptele jarului (!) sting în vatră
Cenușa timpului greu ce-a mai rămas
Pe amintirea otrăvită, ca un suflet de pripas.
De unde vin? Nu te-obosi a mă 'ntreba —
Nici unde merg. Ce-ți pasă dacă trece cineva.
Ori ce ți-ar folosi din anii mei în floare?
Heide, ia mâna dela cingătoare!
Eu vin doar să-ți descând, de dragoste și de toate
Durerile ce stau ca bolovanii 'n tine răsturnate... etc. (Țiganca)

Nu-i așa că avem aici o poezie admirabilă? Și vedeți: tânărul poet vorbește acum, ca lumea de aceea izbutește să ne strecoare în suflete ceea ce simte. Și simțirea lui e turnată aici într'un relief cu forme aproape definitive. Pentru ce oare, Doamne, atunci borborosirile și strâmbăturile, care-i ascund darul acesta? Pentru ce?...

Poetul nostru e sbuciumat de frământări, de doruri, de nelămuriri și melancolii ce-și caută glas. Și uneori, din fericire, aceste trăiri reale capătă glas potrivit, arareori; atunci când poetul, împins de ceea ce simte, sare peste sgura rămășițelor din amintirea lui despre ceea ce credea că e azi poezie. Așa, în *Trec Anii*. Melancolia față de perindarea timpului este prinsă aici în foarte frumoase versuri, care arată că poetul nostru poate grăi în limba lui proprie, desfăcându-se, — fără multă greutate, — de cele învățate altundeva:

Văd ziua sângerând în brâu de inserare
Ca o copilă blândă ce se'ntoarce acasă
Tăcută, 'ngândurată, drăgăstoasă,
Dela mai știu eu care șezătoare.

Trec anii și 'n ani te caut mereu
Cu fruntea rezimată 'n primăveri zglobii
Să te culeg în calde melodii,
Stăpână peste satul cântecului meu.

*) De ex. din „Scrisoare“ (p. 60) ultimele douăsprezece versuri care se încep așa: „Ca o binecuvântată bucurie || Te culege tocul pe hârtie „ etc. — **) „De-aș avea eu coiful din poveste“. (Gânduri).

Tu nu auzi cum anotimpurile urcă'n noi
Bielşugul țarinei în rod de rime,
Cum cerul ne poștește'n limpezime
Să ne întoarcem cu amintirile 'napoi?

De când aștept al zilelor inel
A început să plângă 'n ruine cineva
Din vara mea, din vara ta,
Și anii trec, încet, incitinel.

Conced că și'n aceste versuri frumoase poetul nu-și configurează îndestulător o exprimare curat personală. Lucrul se poate vedea și'n celelalte câteva poezii alese de noi aici. Dar este cu toate acestea, un început limpede a unei cărări pe care simțirea lui și-a deschis-o singură. Și pentru acest început, în care ar putea răsări un talent personal, am găsit bine să ne oprim la volumul d-lui George Todoran.

În editura d-lui Miron Neagu dela Sighișoara, au apărut în ultima vreme două cărți care vor stârni mare interes, credem. Cea dintâiu este a tânărului scriitor memorialist — așa de tânăr și... încă memorialist, dar, mai demult, cunoscut ca sculptor talentat, — Ion Vlasiu: *Am plecat din Sat*. Cea de-a doua este cartea, de început sper, a altui tânăr, foarte talentat, surprinzător de neașteptată, prin toată făptura ei: *Legea Munților* — cu desene, care merită și ele o mențiune deosebită, — a d-lui Corneliu Axente. *Legea Munților* înfățișează, ca tehnică, tot ce s'a publicat mai reușit în acest gen la noi, în ultima vreme. Pentru acest fapt, pe care-l dorim prețuit de cât mai mulți cititori, editura dela Sighișoara ar merita un premiu.

Cartea d-lui Vlasiu are o copertă de Demian. Intenția acestor distincțiuni tehnice este, desigur, foarte lăudabilă și n'ar șede rău chiar altor edituri românești, cu mult mai bogate fonduri, care nu oferă numai coperte mizerabile dar și o hârtie groaznică, spre deosebire de editura Sighișoarei.

Dar cartea d-lui Vlasiu este o surpriză și din alt punct de vedere. Autorul este un tânăr și foarte talentat sculptor din generația care se afirmă de vreo câțiva ani cu atât avânt pe plaiurile ardelenesti. După cât știm, talentul său a căutat să se afirme și în pictură.

Am plecat din Sat înfățișează, dramatic, împlinirea unui destin al artistului care o scrie cu atât farmec fiesc și cu convingere patetică. Cititorul va găsi în aceste pagini, pline de căldura, un sbucium sufletesc frământat de pipăirea nesigură a unei chemări, care se arată mântuitoare, deabia în urmă, după atâtea înfrângeri și umiliri, suferințe și apropieri de moarte. Este epopeea unei personalități ce se caută, mult timp neștiutoare, pe sine însăși; dar care, deodată, răsare ca din nimic, afirmându-se cu impetuositate, la început neîncrezătoare în forțele proprii, datorită înfrângerilor crude și greu de uitat; apoi pe încet, sigur, liniștit. Când omul acesta își găsește rostul în viață, lumea întregă capătă altă față. În această schimbare la față a lumii întregi, odată cu intrarea omului pe drumul cel drept al destinului, este o adâncire în ierarhia cosmică a

eului, dar e și tragocomeidia vieții noastre, în măsura în care ea este închinată creației. În sufletul omenesc se întâmplă atunci un fel de potolire de ape, vânzolite ca de furtună mai înainte, o înseminare sub strălucirea limpede a idelului întrevăzut. Liniștea și ordinea pun stăpânire pe sufletul care reacționează sigur, cu aparențe, adesea, de automat:

„He, he, unde erau vremile acelea, când făceam un modelaj, pe care nu știam de ce-l făceam, într'o masardă prăpădită la Cluj. Acum simțeam pentruce trebuie făcută sculptura. Iacă așa! Pentrucă și rândunica își face cuibul, pentrucă albinele adună miere, și pentrucă vacile domnului erau două câte două!...

Fantazia plastică a sculptorului se adaptează minunat în redarea narativă și dinamică a multor peripeții din viața proprie, care-ți rămân bine conturate în amintire: *Cartea d-lui Ion Vlasiu este o scriere autobiografică*. Din citirea ei, nu numai că-ți dai seama de bogăția încercărilor prin care s'a afirmat un talent de sculptor, dar te convingi de talentul bogat cu care se afirmă un scriitor. Chipul sfânt de bun al *bunicii*, acel aspru și îndărătnic al *moșului*, toată lumea satului cu peisajele și mizeriile lui, cu puținele bucurii ale țăranilor, veșnic robotind, cu credința ce le alină nemulțumirile fatale; înstrăinarea copilului școlar în orașul ce-l chinue, cu toate nepotrivele lui și cu oamenii răi, nostalgia vieții dela țară, iubirile primitive și firești, mâniile și răzbușările crude, strălucirea impasibilă a naturii și alte nenumărate înfățișări din lume și viață se împletesc, rostogolindu-se în povestirea vieții acesteia către sfârșitul care aduce victoria, echilibrul și schimbă culoarea sufletului și fața lumii întregi. Povestită în limbajul simplu, cu rare intruziuni de „surtucărisme“ literare, cartea d-lui Vlasiu e și un bogat izvor lingvistic, din care cineva își poate da seama, cu oarecare stăruință, de epopeea graiului românesc de aici din Ardealul, în care sufletul unui neam a luptat cu atâtea „limbi“ străine și a învins și el; deși, pe ici pe colo, chipul i s'a scrijelat și arată cicatrizări hidoase din ciocnirile luptei pentru viață.

Întreaga povestire a vieții copilului, rămas orfan de mic, este dominată de chipul autoritar al moșului — tipul țăranului legat de sat și de puterea inflexibilă a tradiției, la care ține cu o încăpăținare ce merge până la absurd, precum și de amintirea vie a mamei dispărute. Mentalitatea primitivă a satului, care se îmbină cu sbuciumul dureros al văltoirilor vieții, răsare vie din rândurile cărții. Sculptorul Ion Vlasiu și-a înscris tot sufletul în cartea asta de mărturisiri întregi, fără rezerve și fără tăceri, nici sfială. E cartea unei vieți și a unei ridicări pe culme, a unei victorii. Dacă prima parte e deprimantă prin extraordinarul patetic al înfățișării înfrângerilor, sfârșitul e calm și liniștitor. Povestea aceasta e ca însăși viața: nici frumoasă numai, nici numai urâtă, ci adevărată. Arta simplă cu care scriitorul izbutește s'o arate așa, arată prețul volumului *Am plecat din Sat*. Cine-l va citi își va pune, odată cu noi, întrebarea dacă acest început va permite autorului să continue la fel sau povestea

va continua să prindă trup, mai departe, în chipurile lui cioplite din piatră și din lemn...: acelea simbolizează *visuri*, iar cartea aceasta-i plămădită doar din amintirea visului azi împlinit.

Legea Munților este o poveste în care se imbină fantasticul, cu chipul său supranatural și primitiv, aproape preistoric și peisajul etern și sublim al țării noastre*) Autorul, după cât aflăm, un pasionat turist, împlântă în spațiul munților, ce-i servesc drept cadru și peisaj, o poveste din timpii străvechii origini a neamului nostru, din vremea Dacilor lui Zamolxe, din cetatea Sirgidava și a Sciților. În acest spațiu și în ăst timp se înfiripează vieața eroică, aproape sălbatică a Letii (*Ti*), fata tarabostelui Drabal, care o duce cu el în munții sălbatici și necunoscuți, pentru a o salva de sacrificarea ce i-o cerea jertfa, potrivit sfântului obicei al vieții primitive, pentru Zamolxe.

În munți peripețiile „alpiniste” ale turismului se adaptează cadrului primitiv al timpului și, pentru a da o mai neașteptată vociune povestirii, ce scapă astfel de cerințele unei motivări actuale și pozitive, se refugiază în fantasticul ce pare, prin această împingere a lui în trecutul cel mai îndepărtat, mai firesc... mai real... *Ti* se înțelege cu urșii și zimbrii, luptă cu ei împotriva râșilor și căutându-și părintele, pe Drabal, pierdut într-o zi la o vânătoare de râși il află, în cele din urmă, când dă de Udar, fiul Drigizei, la care ajunsese rănit și care fugise și ea, demult cu fiul ei în munte, tot pentru a-l scăpa morții. La sfârșit, Drabal muștrat de conștiință, îi lasă pe ai lui în munți cu urșii iar el pleacă spre Sirgidava, să-și ispășească păcatul împotriva legii lui Zamolxe. Când era să fie ucis, e salvat de *Ti*, care nu era acasă când Drabal plecase. Și mai mult încă: miile de sălbătăciuni, ce însoțeau pe viteaza copilă, luptară cu Dacii împotriva Sciților și recuceriră Sirgidava, alungându-i. Când șeful Dacilor Sirgibal îi povestește *Tiei* „toate necazurile pe care au trebuit ei să le îndure dela plecarea lor din Sirgidava”.

„*Ti* râse.

Și — ca și cum ar fi priceput și ei — miile de sălbătăciuni râseră de se cutremurară munții. Poate că râdea atotputernicia munților de neputința omenească.

— Asta-i tot? Pentru niște păcătoși de Sciți trebuie să moară Drabal?!

Dacii căscară ochii nepricepând.

— Urcați-vă călări pe zimbri!

Vocea ei fu atât de poruncitoare și fulgeile ochilor ei atât de amarnice, că Dacii se supuseră în neștire.

Potopul acesta de armată porni ocolind cheile Orzii pe poteca Dacilor și se revărsă pe valea Ialomiței până în Sirgidava”.

Astfel se sfârșește *Legea Munților*.

Titlul va fi înțeles mai bine de cititorii volumului, când vor vedea cum urșii, zimbrii și caprele sălbatică duc o vieață socială, în care ordinea, disciplina și respectul iau proporții, am zice satirice,

*) la care se adaugă o întuire idealistă a eroismului originilor noastre.

în comparație cu cele din alcătuirile obștelor omenesti. Indirect, fantasticul acestei minunate cărți precum și primitivismul ei, care o așează lângă volumele similare ale maestrului Sadoveanu, iau o înfățișare satirică, fiind comparate cu actualitatea vieții noastre civilizate. Dar nicări în decursul cărții tendința aceasta nu e vizibilă!

„*Legea Munților*“ e cartea unui talent viguros și proaspăt care dovedește strălucit izvoarele nestemate ale forțelor de creație ce pot izbucni de pe meleagurile acestui ținut al Ardealului, — forțe, azi într-o expansiune, pe care e bine s'o vadă cât mai mulți. Aceasta, pentru că se cetluiesc în slovă și 'n chip de veșnicie artistică izbucniri de vlagă care au mocnit o mie de ani sub apăsare neîndurată: e un răsărit măreț și impunător. „*Legea Munților*“ va fi citită de mic și mare cu aceeași încântare egală. Editura se poate felicita și din motive mai palpabile de a o fi publicat: cred că a găsit cartea ce o va răsplăti de toate sacrificiile făcute. Poate că de aceea a și făcut toate eforturile s'o prezinte într-o înfățișare care merită toată lauda*).

Domnul Mircea Alexiu, scriitorul dela Sibiu din „gruparea intelectuală Thesis“, ne-a trimis elegantul său volum intitulat *Invinșii*. Cartea a apărut în ultima lună din anul trecut deși poartă, după obiceiul nemțesc... data „Sibiu 1939“.

Despre proza d-lui Mircea Alexiu, cititorii își pot aminti că am mai scris în paginile revistei noastre*), cu prilejul însemnării înțelegătoare ce o făcăm despre volumul său „Băjenie“, un jurnal de campanie. Aflasem în acele „Creionări“ mici schițe inspirate de experiența războiului, un scris limpede și curgător care reușea să ne intereseze, precum și prea multe greșeli de ortografie și de limbă.

Urma ca, în volumul cel nou, povestitorul să ne arate că observațiile sale din viață l-au inspirat ca și evenimentele războiului și să ne dea dovada unui progres în arta povestirii...

Ciudat! Constat, după citirea volumului *Invinșii*, că d. Mircea Alexiu reușește să ne rețină atenția numai în povestirea experiențelor trăite și nu interesează în acele narațiuni în care se cere inventivitate în primul loc. Astfel, din noul volum, „Paița“ e singurul punct litigios din această privință, deși mai c'aș încerca să cred că și această schiță psihologică pornește dela o amintire din copilărie. *Ora de germană* (în care autorul își amintește din școală figura dascălului său Em. Grigorovitz) și *Tigarea* (nu „Tigara“?...) — unde apare, în jocul fericit al amintirilor, o întâmplare din viața școlărească bucureșteană și chipul directorului Mitiță Constantinescu, evocat cu duioșie și dragoste, — sunt cele două bucăți ale acestui volum care sprijină afirmația noastră.

O altă schiță interesantă, e *Consult medical*. Aici povestirea e mai concentrată, mai unitară și găsim chiar o undă curată de umor ce culminează în finalul schiței. Celelalte bucăți sunt foarte slabe.

Intr'o gară mică autorul încearcă să ne înfățișeze psihologia

*) Minus greșelile de ortografie, pe care le are încă, comune, aproape cu toate editurile bucureștene.
*) V. „Pagini Literare“ an II, pp. 292 urm.

unei familii care luptă să-și sburătească vlăstarele — toate fete. Ultima, Marilena, din dorința mamei sale de-ai găsi o „partidă” strălucită, suferă și ajunge să se gândească la fugă. Psicologia Marilenei, a mamei sale a bătrânei Dănescu, sunt încercări meritorii. Dar schița nu are suficiența închegare, nici gradație destulă. În schimb, sunt câteva repetiții de psisos și un sfârșit fără relief.

Tot cu predilecții psihologice e analiza unui caz de iubire maternă, de data asta nu exagerată și rău „drumuită” — ca să folosim o expresie obișnuită a d-lui Alexiu, — ci *sublimată*, în sensul freudian al acestui cuvânt. O femeie căreia-i murise copilul, îl substituie cu o păpușă, încercând astfel să redea soțului dragostea de care-l lipsise mai bine de un an. Deși impresionează, tema este îndrănează și artificială, până la marginile falsității. Dacă autorul ar fi putut stăruii mai amănunțit pe latura inventivității peripețiilor, care să ne ducă la un conflict ceva mai obiectiv, mai puțin interior, decât acela ce pâlpâie în sufletul Dorenei, povestirea ar fi căpătat mai multă vlagă și mai mult interes. Această lipsă capitală din proza literară a d-lui Mircea Alexiu face ca faptele povestirilor sale să fie cam încețoșate și învădate de banal. Ai impresia că autorul transcrie prea... mat observațiile sale. De aceea, când transcrierea lui e aureolată de nimbul unor amintiri duioase, ne impresionează mai mult. D. Mircea Alexiu va putea reuși în viitor, cred, în schițele umoristice și cu subiect vesel precum și în amintiri. Dar fiindcă imaginația sa e lipsită de vioiciune și e prea puțin colorată, prea puțin inventivă, fiind oarecum realist-imitativă și nepoetică, povestitorul va trebui să-și adâncească mai mult timp subiectele. El va trebui deasemeni să citească mult de tot, verificându-și conștiințios creațiunea proprie prin comparații, disciplinându-și mijloacele plămuirii, educându-și-le. Și, înfârșit, va trebui să-și controleze mai sever gramatica. În această privință progresul nu se poate vedea în noul său volum. Nicăiri culegătorul n'a putut surprinde greșeli sistematice de felul acestora: „ia zării” (= i-a), „la îmbrățișat” (= la). „pentru ași (= a-și) regăsi”. „pentru ați (= a-ți) împărtăși”, „și-o orându-se” (!) etc. Ce să spunem la astfel de nenorociri?... Căci, vă rog să credeți, nu e vorba de greșeli de tipar ca de pildă cele din „Pagini Literare”, de care suntem și noi foarte necăjiți!... Ci avem aface cu *agramatismes* pure.

Autorul elegantului volumaș *Umbre și Lespezi*, de George A. Petre din Oradea a mai publicat în 1928 o culegere de versuri — *Dumnezeu*, iar în 1930 a dat culegerea de versuri traduse din Ady Endre, *Sânge și Aur*. O parte a versurilor ultime ale autorului afirmă sentimente elementare și brute de iubire a pământului, a vieții rustice, plugărești.

Stând plecat pe lemnul acestei mese
Cu tocul scrâșnind pe hârtie,
Mă simt plugar cu mânețile sumese
Infigând plugul într'o câmpie. (*Așa era tata*)

Versurile acestea, majoritatea, de o corectitudine exasperantă, sunt împodobite cu preferințele de peisagist ale autorului. Alteori ele au

o tendință, era să zic: pretenție, de „modernizare“ formală, fie prin comparațiile eliptice, de moda cea mai înaintată, fie prin imagini voit-neasteptate și de originalitate... stridentă:

Apăs coarnele, cu biciul atârnat pe umăr,
Și nu-i simt cugetul descult... (Tăran)

Ori: Afară casele s'au legat la cap cu prosoape. (Troienele vremii)

Și: Soarele mă unge cu unt de lemn de sudoare... etc.

Câteodată ele sburdă îndrăzneț, luând inflexiuni cu... înduioșări eseninești:

Aș vrea să-mi plesnesc acum gândul
Între hârtiile acestea moi,
Cum odinioară, zile-de-arândul,
Plesneam biciul pe lângă boi.

Flueram vesel pentru zările limpezi,
Slobod imn de robot.
Plăvanii mă oglindeau în ochi umezi
Și-i sărutam frățeste pe bot... (Amintire)

Găsim și la d. George A. Petre preferința pentru cuvinte rare: *na-tră, acioi*; chiar creații de forme verbale nouă, ca:

Ce luptă-i aceasta, pe viață și pe moarte,
Cu pretutindesc svon? (Luptă fără sfârșit)

Sau: *Vuelnicul* chiot de dat. (Cântec la hotar)

Găsim, de-asemeni, imagini îndrăznețe unele emoționante, altele doar rare, căutate, rezultate din simple asocieri și atingeri verbale, câteva foarte frumoase, puține, ca acestea:

Tremură șoaptă: în lut, în ape, în lună,
Fără hotar și fără loc.
Ca un vag tresărit de strună
Pe o vioară încuiată 'n toc. (Gând sub Lespede)

Sau: Poate cândva am fost ramuri alături
Și ne-am lovit de vânt. (Primăvară)

Versurile acestea au și o ritmică. Ea este monotonă și-ți alungă atenția de pe interesul lor. Au ceva primitiv în curgerea lor regulată, o sonoritate nediferențiată, mată, psalmodiantă, orientală. Cursul lor are ceva straniu, care distanțează. Poezia dlui George A. Petre se mai remarcă printr-o lipsă de gradajie în emotivitate și de aceea cadența acestor versuri e ternă și rece. Înfațșarea lor gravă e cea a unui peisaj de iarnă plin de ceață, fără orizont, misterios, îngrijorător chiar în privința zăriștilor anulate în opacitatea lui. Iată o piesă a volumului care se remarcă prin toate însușirile acestei poezii. Observați comparațiile, în special cea despre liniște:

Câmpul e tivit de zare cu stambă albăstruie
Și eu stau singur, proprit în gând
Aș dori să mai fie cineva și nu e,
Decât șarpe de drum fugând.

Soarele apucă norii de mijloc la trântă
Și i culcă umbră la pământ.
Ei se târăsc cu spinarea frântă
Și pier năluci în vânt.

Uneori oftează adânc cineva pe-aproape
Și lanurile pe rând tresar
Ca o tristețe ce aleargă sub pleoape
Când umbre vechi răsar.

Apoi liniștea se culcă pe câmp, oarbă,
Respirând ușurel.
Parcă un mut cânta ascuns în iarbă
Un cântec numai pentru el.

Și eu privesc singur în depărtarea albăstruie,
Ca'ntr'un ciob de oglindă, mic:
Aș dori să mai fie cineva și nu e
Și nu văd nimic... (Pastel)

Aceasta mi se pare piesa cea mai remarcabilă din volumul *Umbre și Lespezi*, în care am căutat personalitatea poetică a d-lui George Al. Petre.

ROMULUS DEMETRESCU

IDEI - OAMENI - FAPTE

Dezagregarea Europei

Dacă acum treizeci de ani ar fi scris cineva acest titlu, ar fi fost privit cu nedumerire și surprindere. Astăzi, el apare ca foarte normal, corespunzând unei mentalități formate în acest sens.

Acum trei decenii, Europa era încă o realitate morală. Diversitățile naționale deși reale, nu împiedecau existența unor principii generale, a unui fel de a fi european, prin care cultura acestui continent forma o unitate. Europeanii aveau certitudinea unor principii fundamentale de drept și morală, credeau în libertate și progres, cultivau știința, și socoteau rațiunea, facultatea cea mai de preț a omului. O atmosferă de încredere și respect reciproc domnea într-o Europă spiritualizată, hrănită de o tradiție bogată, care deși produsă de genii specifici al națiunilor, se întâlnea în afirmarea unor valori comune.

După război, în psihologia europeană s'a produs o schimbare radicală. Tot ceea ce părea înainte o certitudine, a fost distrus, toate principiile și normele civilizației europene au fost radical transformate, printr'o bruscă și dramatică schimbare de perspectivă. Intre Europa de ieri și de azi este un contrast izbitor. Războiul a însemnat o schimbare de direcție hotărâtoare în destinul acestui continent. Înainte coexistau în fiecare țară din Europa, ideologii adverse care căutau să-și releve fiecare adevărul poziției sale.

O formulare mai largă a acestui contrast dureros, o oferă car-

tea recent apărută a lui Francesco Nitti „La désagrégation de l'Europe“ (Paris — Éditions Spes).

Francesco Nitti a fost de mai multe ori prim ministru al Italiei. După venirea la guvern a fascismului, a părăsit Italia, publicând mai multe cărți, toate foarte cunoscute: „La démocratie“, „L'inquiétude du monde“, „La Paix“. Francesco Nitti este un liberal în politică și economie și în mod firesc își mărturisește dezacordul lui cu lumea de azi. Fără să aibă pretenția de a fi un ideolog, Nitti este un om plin de bun simț, iar cărțile lui, dacă nu sunt de o mare profunzime, sunt pline de idei și sugestii interesante.

„Dezagregarea Europei“ este ca o spovedanie plină de amărăciune, a unui om care-și vede toate principiile răsturnate de evenimente. Ca și Joseph De Maistre care-și exprima decepțiile produse de biruința revoluției franceze cu o dezolare patetică, Francesco Nitti cu un secol mai târziu își mărturisește durerea distrugerii chiar a lumii de idei și principii pe care Joseph De Maistre o socotea vicioasă în esența ei. Sunt două poziții ideologice opuse, dar totuși aproape una de alta, prin faptul că, amândouă apasă ideologic o situație pe care evenimentele au depășit-o.

După ce compară Europa dinainte de războiu cu cea de azi, Francesco Nitti se oprește la faptul cel mai caracteristic al vremii, relevant dealfel de mulți alții: adversitatea ideologică de dreapta și de stânga. În fond aceste două direcții se întâlnesc în mai multe puncte, deși în conținut, ele sunt opuse. Amândouă aceste doctrine au substituit unui conținut științific, o mistică și un fanatism.

Francesco Nitti analizează conținutul literar al ideii de rasă în Germania, precum și mistică Rusiei de astăzi, căreia îi găsește o contradicție esențială în pretențiile ei imperialiste. Ea este o țară incultă, dar care are pretenția să civilizeze lumea. Marxismul — după Nitti, — n'a produs nimic pozitiv, căci ceea ce este în Rusia, înseamnă negația lui Marx. În ceea ce privește fascismul italian, critica lui este remarcabilă. Șeful fascismului este descris în toate evoluțiile lui ideologice, — socialist, sindicalist, fascist, liberal în primii ani ai guvernării, apoi etatist și în sfârșit imperialist, calitate, pentru care Nitti își exprimă o ironie de bună calitate. Corporatismul n'are nici meritul noutății. El reeditează un sistem cu totul perimat de organizație economică, pe care evoluția istoric l-a făcut inactual. Nitti este partizanul economiei libere, fără planuri, fără dirijare și fără antarhie, care după el, sunt expresia exclusivismului.

Un capitol mare îi acordă Nitti, Americii. Teoriile rasiste sunt vechi, dar nicăieri sterilizarea nu s'a impus așa de repede formând o adevărată credință ca în America. Ar fi cazul să mai amintim încă ceva. În Europa s'a lansat de mult ideea măsurării funcțiunilor psihice pentru studiul individualității. În America această idee a luat proporții fantastice. Psihologia s'a transformat în psihometrie. Moda măsurărilor a invadat și Europa. Propriu zis ea este încă numai înăbușită, nu complect distrusă. „Renașterea libertății și întoarcerea la acele principii pe care războiul, marxismul și naționalismul, le-au zguduit profund, sunt singurele mijloace de salvare a civilizației“

— spune Francesco Nitti, la sfârșitul cărții lui.

„Dezagregarea Europei“ cuprinde multe constatări triste, dar este reconfortantă din multe puncte de vedere. Este atât de rar astăzi să găsești un om care apără civilizația și atât de mulți care o disprețuiesc, încât absurditatea vremii pe care o trăim se relevă dela sine. Cartea lui Francesco Nitti este un mesaj și o speranță, pentru cei care cred încă în lumina civilizației și în ordinea rațiunii.

BUCUR ȚINCU

O clipă de meditație

Dau în cele ce urmează câteva excerpte dintr'o conferință mai vastă, despre care nu mai știu nici unde a avut loc, nici cine a ținut-o. Conferința își spunea, „*Dela infinitul mare, la infinitul mic*“, sau așa ceva. Conținutul ei însă, recitat în notițele pe care au progresat amprentele timpului scurs, mi se pare un admirabil material de meditație...

A explora spațiul, e un lucru minunat. Spre a ne da seama de ce înseamnă distanțe cerești, să ne gândim că, cu o viteză de 300.000 km. pe secundă, — viteza luminii — (viteză cu care s'ar face înconjurul pământului într'o septime de secundă) ne-ar trebui 8 minute ca să ajungem soarele, 9 ani lumină pentru Sirius, 30 pentru Vega, 500 pentru Pleiade (Cloșca cu pui) și 20.000 ani lumină pentru a traversa „Drumul Robilor“. În prăpăstiile cerești se prăvălesc cascade de stele. Viața stelelor, cu densitatea, culoarea, temperatura și lumina lor, poate fi citită în cerul actual.

Cu toată distanța imensă, stelele s'au măsurat. Astfel s'a văzut că discul soarelui e un cerc a cărui rază e de două ori mai mare decât raza orbitei pe care luna o descrie în jurul pământului. Bételguese din constelația Orion are un diametru de 300 ori mai mare decât acel al soarelui, așa că, dacă ar fi plasată în locul unde e soarele, suprafața stelei acesteia ar cuprinde toată orbita pământului și s'ar întinde până la orbita lui Marte. S'a măsurat steaua dublă studiată de canadianul Palskett din constelația Licornei, care deși se află una de alta la o distanță de 90.000.000 km. și au o temperatură de 27.000 ori mai mare ca a soarelui, e aproape invizibilă cu ochiul liber. Pentru ca raza ei să ne parvină, trebuie zece mii de ani, adică mai mult decât a trebuit tuturor civilizațiilor pământului ca să se perinde, începând cu civilizația vechei Indii și apoi a Chinei, până în zilele noastre.

— S. Dorade, mai mare, are o lumină de 660.000 ori mai mare ca a soarelui. Cu ochiul liber nu se vede. Prin 1921, astronomul american Harlow Shapley, studiază lumile de stele calculate la 225.000 ani lumină. După el, Hubble deduce că distanța nebuloasei Andromeda e la un milion de ani lumină, adică, parcurgând în fiecare secundă câte 300.000 km. nu s'ar putea ajunge dela pământ la Andromeda decât într'un milion de ani. În prăpastia deschisă a cerului sunt milioane de asemenea nebuloase spirale.

Newton descoperă legea gravitației și a atracției universale.

Calculul diferențial și integral ia ființă. Astfel se poate calcula poziția planetelor în trecutul ori viitorul îndepărtat și în spațiu. Astfel a putut Leverrier, ilustrul matematician, fost director al observatorului din Paris, să descopere pe Neptun „în vârful peniței sale” cum spune Arago.

Ciclul marilor descoperiri îl încheie Einstein cu teoria relativității, prin care s'a ajuns la concluzia că există o legătură între gravitație și lumină.

Viața stelelor se citește în linii spectrale, care ne arată ce elemente chimice le compun, ce temperatură au astrele și viteza lor.

După descrierea lumii stelelor, să meditam o clipă despre infinitul mic, acea lume minunată pe care nu ne-o poate arăta decât ultramicroscopul.

Mărimea atomului de hidrogen e de o zecime de milionime de milimetru. Se poate studia grație mișcării browniene, acel perpetuum mobile pe care botanistul Brown l-a descoperit în 1827 în seva plantelor, mișcare atribuită apoi întregii materii. Perrin a măsurat mișcarea browniană. — Armonie a stelelor, armonie a moleculelor, armonie universală.

Atomii sunt atât de mici, încât pentru a face un gram de hidrogen trebuiesc enorm de mulți. După calcul, „stil american”, atomii dintr'un gram de hidrogen puși unul lângă altul, ar face un șir de 400 ori mai lung decât distanța dela pământ la soare.

Totul e o reuniune de atomi: cer, mare, viermele care se târăște și cea mai perfectă frumusețe feminină.

Pentru ca atomii să fie trangibili ar trebui ca lumea să fie de o sută de milioane de ori mai mare, iar firul de păr să aibă un diametru de zece km.

Fragmentele atomilor, sunt electronii. Sir James Jeans, spune în certea sa L'Univers: „Nimeni n'are nici o experiență directă în ce privește electronii sau protonii și nimeni n'are nici cea mai mică idee despre ceceea sunt în realitate. E probabil tot atât de nebunesc lucru de a discuta care e volumul unui electron, cât ar fi de nebunesc să te întrebi care e volumul fricei, a unei neliniști, a unei îndoieli. În orice caz dacă s'ar insista prea mult ca să se știe care este spațiul ocupat de către un electron, cel mai bun răspuns de dat, ar fi poate, că-l ocupă în întregime”.

Electronii și-au manifestat existențe în razele catodice descoperite de Hittori în sec. XIX și studiate de Crookes, care le consideră ca o a patra stare a materiei pe lângă cea lichidă, solidă și gazoasă. E materia radiantă. „Pe aceste mici corpuscule invizibile — spune Crookes, vorbind despre electroni, — avem puternice motive să le considerăm ca formând baza fizică a Universului.

Am văzut că prin câteva din proprietățile sale materia radiantă e tot atât de materială ca masa care stă aici, înaintea noastră, în timp ce, prin alte proprietăți, ea prezintă aproape caracterul unei forțe de radiațiune. În realitate s'a atins deci limita unde materia și forța par a se confunda, domeniu obscur, situat între cunoscut și necunoscut, care a avut totdeauna pentru oameni o atracție parti-

---

culară. Cele mai mari probleme științifice ale viitorului, își vor găsi deslegarea în acest domeniu inexplorat, în care se află fără îndoială realitățile fundamentale, subtile, minunat de profunde*.

Viața e mică și mare, urâtă și frumoasă, de disprețuit și admirabilă, după ochii care o privesc. Mulți o văd ca pe un trist spectacol. N'au dreptate.

Când ești aproape de un munte înalt, un nimic ni-l ascunde; o colină, frunzișul unui pom, un tufiș, chiar și un mușuroi de furnici, dacă suntem culcați în iarbă. Tot astfel și cu micile meschinării din care mulți își fac o mare hrană cotidiană. Dar aceasta e o lipsă de jinită spirituală și de demnitate de om. Cu toate micimile vieții terestre, trebuie să aruncăm privirile mai departe, spre culmi scâldate de un aer înghețat, dar pur. Și încă, trebuie să avem voința și puterea de a le urca, ceea ce nu e dat tuturor. Totuși toți avem datoria și dreptul de a încerca.

Imperiul nostru material e redus în fața Universului care ne învăluie. Dar scânteia noastră de viață efemeră așa cum e ea, e mai mult decât acele culmi din lumi pierdute. Avem pentru noi râsul și lacrimile, cât și credința, că viața bună sau rea, e un privilegiu al globului nostru, credință pe care astronomia modernă e departe de a o fi desmințit. Nu mai urmăm deci pe Fontenelle în logurile sale elegante și spirituale asupra pluralității lumilor locuite.

Iată de ce credem încă în această speță umană aleasă, în destinația sa unică, în triumful său.

Să înlăturăm scepticismul.

Fiecare biruință, să fie făgăduința unei noi biruinți.

Dorința de a desăvârși libertatea sufletului nostru, nu trebuie să cunoască limite.

Așa, vom răspunde la chemarea noastră de oameni, miracol al naturii între cele două infinituri, și vom putea într'o zi să facem să mintă vorba lui la Rochefaucauld și să privim jinită în față, soarele și moartea...

HYPERION

I N S E M N Ă R I

În n-rul din 15 Februarie, Marcel Langlois publică în „Mercure de France” un documentat studiu, intitulat „Quel est l'auteur de *La Princesse de Clèves*”? Se știe că celebrul roman psihologic din secolul al XVIII e atribuit, din 1780 numai, *D-nei de La Fayette*, și apoi colaborării sale cu prietenul ei ilustru, *La Rochefoucauld*, ale cărui *Maximes* s'ar resimți, la fel, de spiritul contesei de La Fayette...

Marcel Langlois se bizue în demonstrația sa pe negarea continuă, verbală și scrisă, de a fi scris acest roman, pe care Contesa de La Fayette n'a retras-o nici o clipă. Dar argumentul cel mai interesant este felul în care *editorul*, Claude Barbin, (care a tipărit cartea în 1678 și care știa „identitatea autorului”, ba a și făcut reclamă romanului, folosindu-se de anonimatul autorului.) sprijină pe *Fontenelle*. Acesta era atunci abia de 21 de ani, dar mai târziu, datorită activității sale științifice, ajunge membru al Academiei Franceze (la 34 de ani), al Academiei de Științe și devine Secretarul perpetuu al Academiei; apoi în 1701 membru al Academiei de Inscricții. Devenit centenar, Voltaire îl vedea astfel: „On peut le regarder comme l'esprit le plus universel que le Siècle de Louis XIV ait produit”. Ce rost ar fi avut să mai recunoască escapadele tinereții ce le făcuse în literatura galantă? Deci Fontenelle a scris celebrul roman *La Princesse de Clèves*. ROMULUS DEMETRESCU

În cadrul celor „Zece zile închinată poeziei românești” din această primăvară, la București, a conferențiat și poetul Tudor Arghezi. D-sa a vorbit despre „Poezie”. Iată rezumatul conferinței: „Poezia este emoție. Ea cântă un sentiment. De aceea dintre denumirile ei: — stih, vers, — stihul îmi pare „vers” e un termen tehnic. Stihul e muzică, e ritm, el cântă și mut, fără intercalarea sunetului muzical. Raportul dintre muzică și stih e ca și dintre un desen și culoarea pe care o primește, fără să aibă nevoie de ea, căci o evocă. Stihul are muzicalitatea venită de la silabe, de la Gidei. Dar poezia trece de definiție. Ea e un subînțeles, o emoție. Stihul e o formă de poezie, el amplifică sensul, urzește păienjenis delicat de penumbra, multiplică nuanțele cu o vibrație ce nu mai aparține sensului. Ideile grupate într'un fel, legătura de consecințe într'un fel, e stihul. E trecerea de la iresponsabilitatea individualității la conștiință. Stihul năzuiește să crizalizeze cât mai diamantin expresia și nu oricuri. Debitul lesnicios dă literatura de robinet dar apa nu vine incoloră, ci trandafirie. Scrisul de prăvălie și de arhivă poate să fie sincer, dar el nu e poezie. Proza lucrată ca versul e o modalitate de vers, inegală, mai slobodă și mai amplă. Poezia adevărată e în această stare. Scrisul e o artă, el trebuie să fie frumos în ideie și expresie, — și nou, necirculat. Altfel e un prisos repudiabil, fiindcă natura e mai interesantă decât toate poeziile. În epoca actuală când toți au ceva de spus despre Eminescu în cel puțin trei volume, totuși eminescologii nu au studiat manuscrisele poetului în ce privește stilul, redactarea repetată, ștersăturile în căutarea cuvântului fericit, întorsătura mai bună, pauza mai clară, — tot acel mecanism cu multe resorturi. Lui Caragiale i-a plăcut să scrie, dar din ce-a scris, nu i-a plăcut nimic. Să luăm informații la străini, la francezii cari ne sunt mai apropiați, în ce privește poezie și stil. Să luăm trei prozatori, dintre care unul orator: Flaubert, Chateaubriand și Bossuet. Salambo, opera de mare poezie a lui Flaubert, a fost scrisă în 8 ani de aspre exigențe și ultima ediție mișună încă de îndreptări și reducere la simplificare. Volumul începe cu o frază la care Flau-

bert a muncit mereu. Evenimentele se petrec într-o provincie a Cartaginei, Megara. Însă fraza trebuia să aibă o sonoritate monumentală dar discretă, care să dea tonalitate întregului roman. Și atunci Flaubert a scris: „C'était à Megara, faubourg de Carthage, dans les jardins d'Hamilcar...” Căci poezia e un fragment de mister, ceva posibil, ceva probabil. Bossuet își gândea mult predicile. Un mare personaj social, dar mic în sine, se muncea să-și înmulțească bunurile. Bossuet spune: „De s'ar înmulți el oricât de mult, ca niște oglinzi care înmulțesc un loc la infinit, — dar e de ajuns să-l doboare o singură moarte. O singură prăvălire suprimă tot”. În a doua redactare dispăre chiar imaginea cu oglinzile. Ultima redactare e: „Înmulțească-se el cât i-o plăcea, o singură moarte e de ajuns. Dar, fraților, el nici nu se gândește. Nu se măsoară niciodată cu cosciugul, singura lui măsură adevărată”. Chateaubriand a fost deosemeni un redactor chinuit. Atârnă de opinia primului venit ca el să schimbe totul. Credea în orice obiecțiune i se aducea. La „Les Martyrs” a lucrat șapte ani. Munca încăpăținată explică și fecunditatea. Autorul „Geniului creștinismului” lucra în tinerețea sa 12 ore în șir, fără să se ridice dela masa de lucru. Sunt cunoscute cuvintele lui Balzac pe patul de moarte către medicul lui: „dacă aș mai trăi o lună, m'aș reduce la 60 de pagini”. La moartea lui avea 50 de romane semnate. Trecerea prin tiparele în care se rafinează treptat către frumusețe, — e poezia. Ea se află în imperiul lui „mă'ndoiesc”, „nu prea știu bine”, mi se pare că... — „Își vor trece o clipă ochii, peste aceste rânduri, atâția tineri solicitanți la porțile artei literare românești de azi?!

La „premiul scriitorilor tineri” oferit de Fundații, în acest an s'au prezentat 147 manuscrise, poezie și eseu. Premiul de poezie a fost decernat lui Aurel Chirescu, pentru *Finister*, iar cel de eseu lui Petru Ionescu pentru „Antologia umană și cunoașterea”. Juriul a fost profund impresionat, în locul prim, de numărul mare de lucrări prezentate la concurs. Autorii participanți au fost de origină de pe tot cuprinsul țării, prezentând un scris cu relativă stăpânire, aliniind versul și cercetând problemele timpului. Ei sunt punctele cele mai ridicate ale topografiei de mâine, a spiritului public românesc. În ce privește sensibilitatea concurenților, juriul a făcut constatarea că lirismul cel mai proaspăt românesc stă sub puterea poeziei d-lui Lucian Blaga. Poetul *Laudei Somnului* reprezintă azi ceea ce au reprezentat acum câțiva ani dd. Barbu și Arghezi. După cum am avut un cor al barbiștilor și al arghezienilor, în acelaș fel avem azi un cor al lui Lucian Blaga.

Un grup de intelectuali români au sărbătorit, printr'un banchet, pe scriitorul, intelectualul și ministrul M. Ralea. Cu acest prilej s'au rostit câteva cuvântări de-o academică ținută. Rezumatul lor se poate citi în revista „Viața Românească” (XXXI—3), care de-un timp apare complect reorganizată, cu un material așa de bogat, așa de ales și cu apariția foarte punctuoasă. Lucrurile care

s'au spus acolo ies din interesul restrâns al anumitor cercetători. Ele emană din planul mare și generos de redresare și renaștere a țării. Iată de exemplu, o parte din ideile formulate cu acel prilej de către d-l M. Ralea, despre rostul intelectualității. „În locul intelectualului a fost întronat omul de faptă și omul de pasiune, în locul omului de meditație și de gândire, omul de simplă acțiune, care niciodată nu va putea oferi bogăția și armonia unui intelectual; omul de faptă care se succede și nu se continuă, fiindcă fapta lui trebuie în fiecare moment reluată, fără niciun fel de continuitate, fără niciun fir conducător; omul de pasiune, care înflăcărează un moment, care mobilizează toate forțele sufletești până la paroxismul entuziasmului sau al urei, dar care după aceea lasă în suflete devastarea și pustiu... Trebuie așa dar restaurată și viața publică și sufletească în România, după vechile criterii ale vieții intelectuale; trebuie restaurate o serie de principii, care au căzut încetul cu încetul... Trebuie ridicată, în primul rând, iubirea de adevăr, care e în decădere. Intelectualul fără iubire de adevăr nu este posibil, dar nu este posibilă nici viața publică și socială, fără respectul realității, așa cum este ea, fără discernământ, fără cunoașterea directă a funcțiunii reale. În al doilea rând, trebuie restaurată vechea idee de rațiune și de conștiință, și trebuie combătută pasiunea pentru forțele obscure și de tulburi ale sufletului omenesc. În afară de acestea, va trebui restaurată vechea idee de civilizație. S'a crezut la un moment dat că suntem prea civilizați, apropiindu-ne de caracterul Alexandrin. Dar la primele scuturări s'a văzut că presupusa noastră civilizație era foarte recentă, foarte instabilă și că instinctele barbare au putut domina pe oameni, încât să nu ne mai recunoaștem unii pe alții. Și va mai trebui restaurată nevoia recunoașterii vechei idei de umanitate. Intelectualul fără această calitate este lipsit de cea mai voluptoasă din toate plăcerile spirituale, aceea pe care ți-o dă iubirea de om, de viață, de generozitate”.

„Insemnări Ieșene” (Martie, 1939), publică raportul prof. Octav Botez, cu care a fost recomandată proclamarea de „Doctor Honoris Causa” a lui Mihai Sadoveanu de către Universitatea din Iași. Iată ce se spune, între altele, în acel raport: „Un fenomen literar neplăcut, poate, dar care trebuie înregistrat de istoric, este indiferența sau ostilitatea, unei părți, cel puțin, din generația nouă, față de opera dvs. Unele motive ale acestei atitudini nu sunt, desigur, de ordin estetic și de aceea nu mă voi opri asupra lor. Dar unii amatori de stări sufletești complicate, produs de import, adesea exotic, al marilor orașe, de nevroze, de cazuri patologice, de ritm trepidant, vă repropună simplismul psihologic, idila rurală, sănătatea exuberantă, stilul, cum spun ei, gospodăresc. Aceștia uită că merii nu pot produce cireșe, nici stejarii corcodușe și ași vorbit doar odinioară de un stejar din Orhei cu mii de rădăcini înfipte în pământul neamului. Nu trebuie să uităm însă că generațiile noi au avut totdeauna alte gusturi decât cele vechi și că generația nouă de azi, mai mult decât altele, care au precedat-o, crede că lumea începe

odată cu dânsa. Asemenea fapte nu sunt, dealtfel noi. S'a întâmplat în Franța așa ceva cu Victor Hugo, mai recent cu Anatole France. Dar tinerii n'au izbutit să detroneze pe cel dintâi din locul de frunte pe care-l ocupă în literatura franceză și nu vor izbuti desigur nici cu cel de al doilea. În ce vă privește, vă socot, din acest punct de vedere, liniștit. Și rămân profund convins că, peste o sută sau două de ani, când toți câți suntem în această sală, ca și detractorii dvs., vom fi praf și cenușă, iar numele, celor mai mulți din noi, uitat, câteva, măcar, din cărțile dvs.: „Hanul Ancuței“, „Baltagul“, „Tara de dincolo de negură“, vor continua să încânte cu mireasma lor veșnic proaspătă de frumusețe și poezie nenumărate suflete, pe largul întins al pământului românesc“.

Dacă treci cu privirea în chip fugitiv peste câmpul revistelor românești, ai impresia că deși până mai ieri politica era pe primul plan, iar literatura și cultura a cincea roată la căruță, câțiva oameni au izbutit să facă ceva pentru obiduitele litere românești... Lucrurile însă trebuie privite drept în față. Apar azi pe întreg cuprinsul țării sumedenii de reviste. Dar, cu excepția câtorva, celelalte nu sunt decât o revistomanie. Cele mai multe sunt o coborîre și o compromitere a ideii de revistă literară. Mici și uneori impertinente trambuline de încurajare a celui mai mediocru scris. De aceea viața multora dintre ele e de scurtă durată, mor necunoscute, inutile, ratate și fără regrete, așa cum s'au născut. Inflația aceasta de reviste însă ar trebui să ne pună pe gânduri. Consultați o simplă înșirare a lor în vreun repertoriu bibliografic și întrebați-vă cine le-ar putea citi pe toate, cine le-ar putea abona? La ce bun atâta maculatură imprimată, în cea mai mare parte, purtătoare de un scris agramat? Câtă cheltuială zadarnică! Popoare mai vechi și mai culte, deci cu mai mari trebuinți intelectuale, au mult mai puține reviste literare decât noi.

Doi scriitori maghiari ardeleni, Finta Gerő și Kibédi Sándor, au dat de curând publicității câte o culegere de poezii traduse din românește în ungurește. Finta Gerő traduce din Eminescu cele mai reprezentative poezii de dragoste. Întâlnim în acest Eminescu în ungurește o muncă onestă, pe-alocuri accente și ecouri tot mai apropiate de genialul poet român, pe care Ungurii ca și alte popoare l-au descoperit abia, la 50 de ani după moarte. — D-l Kibédi traduce din Goga. D-sa este cunoscut din încercarea, laudabilă de altfel, de-a traduce în ungurește pe Eminescu. O muncă, în mare parte, neisbutită, după părerea noastră. Din poeziile lui Goga, d-lui Kibédi i-a reușit să transpună cu mai mult talent. A izbutit în special în bucățile alese din volumul „Poezii“, unde accentul social și declamatoric al marelui poet român, l-au ajutat mult. Nu tot așa în bucățile cu ton și atmosferă a vieții românești ardeleni. Oricum, traducătorii merită toată lauda noastră.

TEODOR MURĂȘANU

